

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra sociální a charitativní práce

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Formy a příčiny bezdomovectví

Vedoucí práce: Mgr. Hana Donéeeová

Autor práce: Ing. Denisa Tolknerová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: Kombinované

Ročník: 3

2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: _____ Podpis: _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé bakalářské práce, Mgr. Haně Donéeeové, za odborné vedení, cenné rady, přátelský přístup a čas, který mi věnovala při řešení dané problematiky. Poděkování také patří Mgr. Heleně Machulové Ph.D., za její přátelský a vstřícný přístup v počátku bakalářské práce.

V neposlední řadě velké díky patří rodině a manželovi, kteří se mnou trávili čas, podporovali mě a vydrželi veškerá úskalí, která sebou studium nese.

Obsah

1. Úvod	6
2. Fenomén bezdomovectví	7
2.1 Bezdomovec vs. domov	8
2.2 Chudoba spojená s bezdomovectvím	9
2.3 Formy bezdomovectví	11
2.3.1 Zjevné bezdomovectví	11
2.3.2 Skrytí bezdomovci	12
2.3.3 Potenciální bezdomovci	12
2.4 Příčiny bezdomovectví	13
2.4.1 Objektivní příčiny bezdomovectví	14
2.4.2 Subjektivní příčiny bezdomovectví	14
2.4.3 Příčiny bezdomovectví u mužů	16
2.4.4 Příčiny bezdomovectví u žen	16
3. Sociální práce s lidmi bez domova	18
3.1 Zákon o sociálních službách	20
3.2 Sociální pracovník	21
3.3 Sociální služby určené osobám bez přístřeší	24
3.3.1 Terénní programy	25
3.3.2 Nízkoprahová denní centra	25
3.3.3 Noclehárny	26
3.3.4 Azylové domy	27
3.3.5 Domy na půl cesty	27
4. Příklady z praxe	29
4.1 Kazuistiky	29
4.2 Organizace pro lidi bez domova	30
4.3 Pardál – muž, 53 let	30

4.4	Burdy – muž, 40 let.....	33
4.5	Róza – žena, 25 let.....	35
4.6	Martina – žena, 18 let.....	37
4.7	Nešťastník – muž, 57 let.....	39
4.8	Milovník – muž, 30 let.....	41
5.	Shrnutí	45
6.	Závěr.....	51
7.	Seznam použitých zdrojů	53
	Bibliografie	53
	Časopisecké zdroje.....	56
	Internetové zdroje.....	56
	Abstrakt	58
	Abstract	59

1. Úvod

Cestu na dno si leckdo z nás neumí představit, a přitom stačí tak málo. V životě jsou různé situace, které nám vyrazí dech. Jsou to přesně ty momenty, které absolutně nepředpokládáme. Život je však dlouhá cesta plná překážek, které musíme zdolávat. Bohužel se může stát, že na této cestě zaváháme a ztratíme směr. Dřív, než si myslíme, staneme se člověkem bez domova – bezdomovcem, žebrákem, pobudou. Pro mnoho lidí jsou bezdomovci jen žebráci, kteří chodí s nataženou rukou. Vidí v nich osoby, které holdují alkoholu a mají problémy s hygienou, ale v okamžiku, kdy člověk začne s touto cílovou skupinou pracovat, zjistí, že úhel pohledu může být odlišný. Nejedná se vždy o špinavé a odpuzující osoby, naopak jsou mezi nimi i tací, kteří dbají o svůj zevnějšek a na první pohled jako bezdomovci nevypadají. Ať má člověk názor na bezdomovce jakýkoliv, je bezesporu jasné, že problematika bezdomovectví je jedním z nejdiskutovanějších témat společnosti, na něž je nutné brát zřetel.

Cílem bakalářské práce je poukázat na formy a příčiny bezdomovectví u lidí, kteří využívají služby určené osobám bez domova. Bakalářská práce je obohacena o lidské příběhy vypracované na základě kazuistik, a také o názory těchto osob na to, kde vidí hlavní příčinu jejich životní situace oni sami.

V první části této bakalářské práce jsou jednotlivé kapitoly zaměřeny na vysvětlení základních pojmů, které se k bezdomovectví vážou a jsou pro pochopení této problematiky nezbytné. Je zde také vysvětleno, kdo je bezdomovec, co se rozumí pojmy domov a chudoba, která je s bezdomovectvím spojena. Následně je tato část bakalářské práce zaměřena na formy a příčiny bezdomovectví, jakožto základních prvků, jejichž pochopení je důležité pro vyhodnocení celé bakalářské práce. V neposlední řadě je v této práci věnován prostor pro vysvětlení důležitosti zákona *108/2006 sb. o sociálních službách*, sociálnímu pracovníkovi a službám, které jsou určené lidem bez domova.

Závěrečná část bakalářské práce je zaměřena na přímý kontakt s lidmi bez domova a následné vypracování šesti kazuistik. Ty jsou rozděleny podle forem bezdomovectví – zjevné, skryté a potencionální. Cílem těchto kazuistik je popsat základní formy a hlavní příčiny, které mají za následek, že tito lidé žijí bezdomoveckým způsobem života.

2. Fenomén bezdomovectví

„Člověk má jeden domov, bezdomovci sto.“
Romské přísloví

Fenomén bezdomovectví není nic, co by v Evropě bylo novinkou. V posledních letech je to něco, co se stále více dere na povrch.¹ Dnešní společnost vidí bezdomovectví jako viditelnou a akutní součást nejen naší společnosti, ale všech zemí střední a východní Evropy. Na počátku devadesátých let, vlivem politických a také ekonomických transformací, došlo k zviditelnění této sféry. Bezdomovectví se stává velkým sociálním a ekonomickým problémem celé společnosti.² Počet lidí, kteří se ocitají bez domova, stále roste. Tito lidé, často i rodiny, žijí v podmínkách, které jsou absolutně nevyhovující a mnohdy i velmi nebezpečné. Důvodů, jež zapříčiňují, proč se lidé na ulici ocitnou, je mnoho.³ Mezi nejběžnější důvody patří především strukturální problémy, nedostatek bytů za přijatelnou cenu, problémy se sháněním zaměstnání, či obecně vysoká nezaměstnanost. Hledání práce pro lidi bez domova je vždy složité, neboť nejčastěji získávají práci nelegální, a to bez jakékoliv pracovní smlouvy, či dohody o provedení práce.⁴

S fenoménem bezdomovectví se potýká řada států napříč celým světem. Úsilím každé vlády je problém bezdomovectví neustále snižovat, nalézat příčiny, které vedou ke vzniku bezdomovectví a následně se snažit o jejich odstranění. V neposlední řadě také podílet se na koordinaci organizací, jež pracují s lidmi bez domova. A právě Evropská federace národních sdružení pracující s bezdomovci (dále jen FEANTSA) se zabývá problematikou bydlení, jakožto hlavním faktorem, který se podílí na vzniku bezdomovectví. Cílem této organizace je snižovat chudobu a sociální vyloučení lidí, kteří jsou bezdomovectvím ohroženi nebo v něm již žijí. V současné době organizace FEANTSA spolupracuje s více jak sto členskými organizacemi všech států napříč Evropskou unií, jenž se snaží nabídnout těmto lidem pomoc prostřednictvím široké škály služeb – zaměstnání, bydlení, zdravotní péče či sociální podpory.⁵

¹ Srov. MAREŠ P., *Sociologie nerovnosti a chudoby*, Praha 1999, s. 57-58.

² Srov. HRADECKÝ A kol., *Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovectví*, Praha, s. 9.

³ Srov. MAREŠ P., *Sociologie nerovnosti a chudoby*, Praha 1999, s. 57-58.

⁴ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 15-17.

⁵ Srov. FEANTSA, [online]. [cit.2022-02-15]. Dostupné z: <https://sad-cr.cz/feantsa/>.

2.1 Bezdomovec vs. domov

Pro bližší pochopení této práce je nutné si vysvětlit základní pojmy. Definice, které formulují pojmy, jako jsou **bezdomovec**, **domov**, **chudoba** či **bezdomovectví**, je mnoho a prolínají se napříč všemi kulturami a vývojem lidstva. Bezdomovec ve společnosti, lépe řečeno v laické společnosti, vyvolává řadu různých emocí a protichůdných pocitů. A jak je tedy slovo bezdomovec a domov spojeno?

Slovo **bezdomovec** můžeme odvodit již z jeho samotného názvu. Je složeno ze slov „bez“ a „domov“, kdy slovo „bez“ vyjadřuje nějaký nedostatek, a slovo „domov“ je vyjádřením k nějakému místu.⁶ Většina z nás ví, že domov je více než jen střecha nad hlavou, či ulehnutí k noclehu. Je to místo, které nám přináší pocit bezpečí.⁷

Mít domov je synonymem k faktu, že někam patřím, že se mám kam vrátit a že tam na mne čekají lidé, kteří mi jsou blízcí. **Domov** je místo, kde má člověk soukromí a může sem jinému člověku umožnit či zakázat přístup.⁸ Abychom si začali vážit domova, musíme o něj nejdříve přijít. Být vyhnáni, anebo z něj odejít. Následně zjistíme, je důležitost domova.⁹

Jak bylo výše uvedeno, domov není jen střecha nad hlavou. Bezdomovci jsou často lidé, kteří jsou sami, jsou opuštěni, bez naděje na lepší život, s nízkým sebevědomím, někdy také tuláci a dobrodružní jedinci, jindy ztroskotanci.¹⁰

Bezdomovec je osoba, kterou postihlo společenské vyloučení.¹¹ Osoba, která ztratila bydlení, anebo která je touto ztrátou ohrožena, žije na ulici či v nevhodných a nejistých bytových podmínkách.¹²

S tímto názorem souhlasí i Sochůrek, který tvrdí, že bezdomovec je ten, který „*nemá obvykle trvalé bydliště nebo přístřeší, nemá zaměstnání, neudrhuje kontakt s rodinou nebo ji nemá, přátele má obvykle jen mezi bezdomovci nebo jinými lidmi žijícími*

⁶ Srov. BARTÁK M., *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty*, Kostelec 2004, s. 20.

⁷ Srov. HRADECKÁ V., HRADECKÝ I., *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*, Praha 1996, s.36.

⁸ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 10.

⁹ Srov. PATOČKA J., *Přirozený svět jako filosofický problém*, Praha 1992, s. 86.

¹⁰ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s 11

¹¹ Srov. SCHRECK, C., LEIBER, M., MILLER, H., WELCH, K., *The Encyclopedia of Juvenile Delinquency and Justice*, 2017 [online cit. 2022-02-09]. Dostupné z: 10.1002/9781118524275

¹² Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 10.

na okraji společnosti. Vztahy s běžnou společností prakticky neexistují nebo ztratily svou funkci. Výsledkem je sociální izolace.“¹³

Vágnerová blíže popisuje bezdomovce jako osoby, které „jsou bez trvalého bydliště nebo jsou osobami bez přístřeší, které sice oficiálně trvalé bydliště mají, ale z nějakého důvodu jej nechtějí nebo nemohou využívat. Tito lidé nemají zaměstnání ani rodinu.“¹⁴

I přesto, že se řada autorů shoduje, že ztráta domova je nejběžnější příčinou bezdomovectví, tak samotná ztráta bydlení nemusí být jedinou a největší příčinou všech problémů. V tomto případě se spíše jedná o vyústění dlouhodobé situace, která se se ztrátou bydlení prohlubuje a osoba se následně dostává na okraj společnosti.¹⁵

Lidé bez domova zažívají značnou marginalizaci, finanční nejistotu, mají omezené možnosti v hledání práce a jsou vystaveni vysokému riziku onemocnění. Důvodem často bývá fakt, že přístup ve zdravotnictví není leckdy stejný jako u lidí, kteří nejsou bez domova.¹⁶

Přesný název bezdomovectví, bezdomovec či osoba bez přístřeší v českém právu těžko nalezneme. Publikace od autorů Průdkové a Novotného však poukazují na fakt, že každý, kdo je občanem České republiky, má v občanském průkazu uvedenou adresu trvalého bydliště, což znamená, že dle průkazu má každá osoba nějaké bydliště. V případě, že adresu nemá, je úřadem řádně přidělena.

2.2 Chudoba spojená s bezdomovectvím

Protipólem domova označujeme bezdomovectví, které je fenoménem dnešní doby a z velké části je doprovázeno chudobou.

Chudoba je brána za jednu z příčin bezdomovectví, kdy Průdková a Novotný definují chudobu jako „stav, kdy lidé nejsou schopni uspokojit své základní potřeby v míře, kterou společnost v dané době uznává jako minimální nebo nezbytně nutnou“.¹⁷ Autoři vidí

¹³ SOCHŮREK J., *Úvod do sociální patologie*, Liberec 2009, s. 137.

¹⁴ VÁGNEROVÁ M., HRONCOVÁ J., *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha 2004, s. 748.

¹⁵ Srov. KRAUS B., HRONCOVÁ J., *Sociální patologie*, Hradec Králové 2007, s. 30-35.

¹⁶ Srov. D'SOUZA, M., O'MAHONY, J., a ACHIBA, A., *Exploring Foot Care Conditions for People Experiencing Homelessness: A Community Participatory Approach*, 2022. [cit. 2022-01-08]. Dostupné z: doi:10.1177/21501319211065247

¹⁷ PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 31.

bezdomovectví jako „*společenský jev, kterému předcházejí jednání a procesy vedoucí ke ztrátě zázemí, životních jistot a ke společenskému vyloučení*“.¹⁸

V souvislosti s chudobou hovoříme o dvojitým rozdělení – **absolutní a relativní**. **Absolutní** chudoba je spojena s neuspokojením základních životních potřeb. Mluvíme zde o nedostatku potravin, které se pojí s podvýživou, nedostatečné a nedokonalé zdravotní péči či vzdělání.¹⁹ Dle Průdkové a Novotného je **relativní** chudoba „*obvykle určena jistou vzdáleností od průměrného životního standardu*“.²⁰ Což se dá vysvětlit, tak, že v každé společnosti existují lidé, kteří nejen, že jsou, ale také nadále budou, chudí. Základním ukazatelem relativní chudoby je míra nezaměstnanosti a veškeré druhy dluhů.²¹

Dá se tedy konstatovat, že mezi skupiny, které jsou ohroženy chudobou a následným potencionálním bezdomovectvím, nespádají jen ti, kteří dosáhli důchodového věku, mají nějaký zdravotní hendikep, nedostudovanou školu či pobírají dávky hmotné nouze.²²

Každý člověk, který se ocitl na ulici, by mohl vyprávět stovky příběhů, které vycházejí z jeho vlastních zkušeností spojených s chudobou. Tyto příběhy často obsahují výzvy, jak každý den přežít. Kde najít dostatek jídla, jak se ukrýt před nepřízní počasí, jak se vypořádat se zdravotními problémy a v neposlední řadě také jak se postavit životu ohrožujícím situacím.²³

Souhrnně se dá říct, že definice, jež se dotýkají bezdomovectví, mohou být ve svém obsahu neurčité a posunovatelné, neboť často opakované definice, že bezdomovectví je ztráta domova či ubytování, anebo jen neschopnost vyřešení svých osobních problémů, je nepřesná a často nedostačující.²⁴

¹⁸ PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 11.

¹⁹ Srov. TOMEŠ I., *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*, Praha 2010, s. 12.

²⁰ PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008 s. 37.

²¹ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, Praha 2012, s. 10.

²² Srov. TOMEŠ I., *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*, Praha 2010, s. 40.

²³ Srov. JENNINGS, Wesley G, ed. *The Encyclopedia of Crime and Punishment* [online]. Hoboken, NJ, USA: John Wiley 2015. [cit. 2022-02-09]. Dostupné z: doi:10.1002/9781118519639

²⁴ Srov. HRADECKÁ V., HRADECKÝ I., *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*, Praha 1996, s. 36.

V případě bezdomovectví se tedy nehovoří pouze o nedostatečném přístřeší, které souvisí s chudobou.²⁵ Mimo jiné jim také chybí stálí lidé, kteří by byli součástí jejich života a kteří by z něj často neodcházeli.²⁶

Pokud se na situaci chudoby a bezdomovectví podíváme z dlouhodobého hlediska, tak tím nejvhodnějším řešením, které by vedlo ke zlepšení celé této problematiky, je prevence. V tomto případě však hovoříme o prevenci v tom nejširším slova smyslu – podpora vzdělání, rozvoje sociálních kompetencí, a to nejen jednotlivců, ale i sociálních skupin, podpora stability rodin, minimalizace nelegální práce apod. Jinými slovy mluvíme o všem, co by přispělo k pozitivní změně společenského klimatu a zároveň brzdilo procesy, které vedou k sociálnímu vyloučení.²⁷

2.3 Formy bezdomovectví

Formy bezdomovectví se dají rozdělit do tří základních kategorií. I přesto je toto rozdělení velmi zjednodušené, neboť každý člověk bez domova má svůj specifický a něčím výjimečný příběh.

Obecně se tedy dá říct, že bezdomovectví můžeme rozdělit do tří základních skupin:

- Zjevné bezdomovectví.
- Skryté bezdomovectví.
- Potenciální bezdomovectví.²⁸

Vzhledem k těmto rozdílům je nutné rozlišovat mezi lidmi, kteří žijí v nevyhovujících bytových podmínkách a lidmi, kteří mají domov na ulici.²⁹ Pro lepší pochopení, výše uvedeného, je zde představeno rozdělení jednotlivých forem bezdomovectví.

2.3.1 Zjevné bezdomovectví

Zjevní bezdomovci jsou lidé, které poznáme na první pohled. Jen ve výjimečných případech jsou útoční, více se u nich projevuje plachost, strannost. Poznáme je především podle špinavého zevnějšku a zápachu. U některých mohou být viditelné známky tělesného či duševního onemocnění.³⁰ Nejčastěji se jedná o jedince, kteří jsou uživateli

²⁵ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 12.

²⁶ Srov. VÁGNEROVÁ a kol., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, Praha 2013, s. 9.

²⁷ Srov. BALÁŠ, O. a kol., *Aktuální otázky fenoménu bezdomovectví*, Brno 2010, s. 7-8.

²⁸ HRADECKÁ V., HRADECKÝ I., *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*, Praha 1996, s. 27.

²⁹ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 15.

³⁰ Srov. KOUKOLÍK F., DRTILOVÁ J., *Vzpouza deprivantů*, Praha 1996, s. 220.

sociálních služeb a otevřeně se hlásí k statusu člověka na ulici. Zjevní bezdomovci jsou jediná skupina osob, kterou lze seriózně monitorovat.³¹

Byť tito lidé tvoří velmi malé procento osob, které se na ulici vyskytují, tak jsou ve většině případů nepřehlédnutelní. Často od nich lidé odvrací svůj zrak, odsedávají si v autobuse či metru, vzbuzují v nich odpor a strach. Tito lidé jsou v největší míře uživateli sociálních služeb.³²

Poměrně velkou podskupinu zjevných bezdomovců tvoří dobrovolní bezdomovci. Tito lidé již rezignovali na svůj život a návrat do „normálního“ světa. Jejich starostí bývá pouze opatření si jídla, tepla a popřípadě nárazového přístřeší.³³

Dle Sochůrka jde „obvykle o lidi, kteří se z různých důvodů rozešli se společností a rezignovali na úsilí zlepšit svoji životní situaci.“³⁴

2.3.2 Skrytí bezdomovci

Skrytí bezdomovci jsou, na rozdíl od zjevných, na první pohled nerozpoznatelní. Tito lidé své problémy neventilují do světa, naopak chtějí zachování co největší anonymity. Jsou velmi často pěkně a čistě oblečení, usmívají se, chtějí splynout s davem a na pomoc sociálních služeb se obracejí pouze ve výjimečných případech.³⁵

Do této kategorie nejčastěji spadají mladí lidé bez domova, kteří sice pobývají na ulici, ale od zjevných bezdomovců se distancují. Často prezentují názory, že tato situace je pouze dočasná, a že se dříve či později vrátí zpět do běžného života.³⁶

Vzhledem k tomu, že tito lidé často mění své bydliště a zdržují se jen výjimečně delší dobu na jednom místě, je těžké odhadnout jejich počet. Přepokládá se však, že těchto osob je větší část než bezdomovců zjevných.³⁷

2.3.3 Potenciální bezdomovci

Mezi potencionální bezdomovce se řadí lidé, jejichž situace je značně nejistá. Jsou to osoby, které zaměstnání a bydlení zpravidla mají, ale přesně neví, co bude

³¹ Srov. BALÁŠ, O. a kol., *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovectví*, Brno 2010, s. 23.

³² Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 14.

³³ Srov. MAREŠ, P., O. *Sociologie nerovnosti a chudoby*, Praha 1999, s. 35.

³⁴ SOCHŮREK J., *Úvod do sociální patologie*, Liberec 2009, s. 140.

³⁵ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 14.

³⁶ Srov. VÁGNEROVÁ A kol., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, Praha 2013, s. 11.

³⁷ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 14.

následovat druhý den. Denně balancují s hranicí ulice, a někdy to bývá pouze otázka času, než tato situace skutečně nastane.³⁸

S tímto názorem se ztotožňuje i Hassová, která tvrdí, že „*tito lidé budí dojem, že mají bydlení, ale ve skutečnosti žijí ve složitých a nepředstavitelně obtížných podmínkách*“.³⁹

Dle Sochůrka jsou „*potencionální bezdomovci lidé žijící chronicky v nevyhovujících nebo složitých životních podmínkách, které si buď zavinili sami nebo na své situaci nenesou přímou nebo rozhodující vinu*“.⁴⁰

Obecně se tedy dá konstatovat, že v případě potencionálních bezdomovců hovoříme o lidech, kteří žijí na hranici životního minima či pobírají minimální mzdu. Jedná se o slabou kategorii občanů.⁴¹

2.4 Příčiny bezdomovectví

Příčiny, které vedou k tomu, aby se člověk stal bezdomovcem, jsou nejběžněji zkoumaným faktorem. Téměř každému proběhlo hlavou, když kolem bezdomovce prošel, co jej vedlo k tomu dostat se na ulici, jaká je příčina toho, že žije na ulici. Důvod těchto otázek je však naprosto pochopitelný, neboť znalost těchto příčin je základním předpokladem k prevenci a následnému odstranění tohoto jevu.

Příčin bezdomovectví je celá řada. Bezdomovci jsou lidé, kteří pochází z různých rodin, mají odlišné příběhy, různé stupně vzdělání, odlišný pohled na svoji budoucnost, jsou rozdílného věku a názorů. Jsou to lidé, kteří byli úspěšní podnikatelé, inženýři, zkrachovalé existence či otcové od rodin. Není vždy jednoduché rozlišit, co je příčinou bezdomovectví a co je jejím následkem.⁴² Trefně se vyjádřila Horáková, která konstatovala, že „*příčin vzniku bezdomovectví je nejspíš tolik, kolik je lidských osudů*“.⁴³ Hradecký a Hradecká⁴⁴ vymezují dvě základní rozdělení příčin bezdomovectví. Podle jejich názoru jsou pro posuzování bezdomovectví podstatné dva faktory, jež ovlivňují fenomén bezdomovectví – **objektivní a subjektivní**.

³⁸ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 14.

³⁹ HASOVÁ J., *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova*, Olomouc 2005, s. 11.

⁴⁰ SOCHŮREK J., *Úvod do sociální patologie*, Liberec 2009, s. 140-141.

⁴¹ Srov. BALÁŠ, O. a kol., *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovectví*, Brno 2010, s. 23.

⁴² Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 15.

⁴³ HORÁKOVÁ M., *Současné podoby bezdomovectví*, Praha 1996, s. 25.

⁴⁴ HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*, Praha 1996, s.33.

2.4.1 *Objektivní příčiny bezdomovectví*

Často také nazývané jako faktory vnější. Tyto faktory jsou výsledkem vzájemného působení ekonomicko-politické situace země a jejího klimatu. Jako příklad můžeme uvést nezaměstnanost, chudobu, nedostatečné finanční zabezpečení v době stáří či špatnou dostupnost bytových jednotek.⁴⁵

Jako další významné objektivní aspekty můžeme zařadit také situace, jako jsou změny ve struktuře rodin, změny ve společnosti a nedostatečně poskytnutá pomoc v bydlení osobám, které jsou zdravotně znevýhodněné, anebo propuštěné z ústavu pro sociálně slabé jedince.⁴⁶

Důvodem stoupající tendence objektivních příčin je fakt, že je stále větší množství mladých bezdomovců, jež jsou propuštěni ze zařízení ústavní výchovy (či z výkonu trestu) a nemají žádné zažité návyky z rodin, neboť pravidla v zařízení jsou přísná a pro každého jedince stejná. Tito lidé velmi často touží po svobodě, ale nikdo jim nedal do života návod, jak postupovat dál, když zařízení, po dovršení osmnácti let, opustí.⁴⁷

2.4.2 *Subjektivní příčiny bezdomovectví*

Do subjektivních příčin bezdomovectví, také nazývaných vnitřní, spadají materiální, vztahové a osobní podmínky týkající se jedinců a rodin.⁴⁸

Dle Štěchové do subjektivních příčin spadají zdravotně znevýhodnění, lidé se závislostí na návykových látkách, osoby s nízkou úrovní vzdělání, problémy týkající se sociálních vztahů či nezaměstnanosti.⁴⁹

Hradecký a Hradecká konstatují, že lze subjektivní příčiny bezdomovectví rozdělit do čtyř základních skupin:⁵⁰

⁴⁵ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 15.

⁴⁶ Srov. ŠTĚCHOVÁ M., a kol., *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*, Praha 2008, s. 34.

⁴⁷ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 15-16.

⁴⁸ Srov. Tamtéž, s. 16.

⁴⁹ Srov. ŠTĚCHOVÁ M., a kol., *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*, Praha 2008, s. 34.

⁵⁰ Srov. HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*, Praha 1996, s.33.

Tabulka č. 1: Kategorie subjektivních příčin vzniku bezdomovectví

Kategorie	Konkrétní příklady
1. Materiální faktory	Nejisté bydlení či jeho úplná ztráta, rozvázání pracovního poměru a následná dlouhodobá nezaměstnanost, ztráta majetku, financí, smrt živitele atd.
2. Vztahové faktory	Rodinné problémy a jejich narušení (mezi dětmi, rodiči, partnery, rozvod) násilí v rodině, sexuální zneužívání a další.
3. Osobní faktory	Invalidita (prvního, druhého či třetího stupně), duševní či tělesné onemocnění, mentální retardace, závislost, alkoholismus.
4. Institucionální faktory	Spadají sem takéž objektivní příčiny, lidé propuštění z výkonu trestu, ústavní péče, dětského domova a další.

Zdroj: Hradecká, Hradecký (1996), vlastní tabulka

Velmi často se stává, že všechny tyto příčiny bezdomovectví jsou propojené. Vzhledem k situaci, se k těmto skupinám přidávají další příčiny, jež lidem bez domova zabraňují v návratu zpět do běžného života (hrdost, tvrdá výchova, nepřijetí dítěte zpět z vězeňské služby et.)

Důležitou roli u příčin bezdomovectví hraje i pohlaví. Podle Hradeckého a Hradecké jsou u mužů a žen odlišnosti, které je potřeba vnímat jako podstatné. Posouzení mužů bezdomovců a žen bezdomovkyň není možné vnímat stejně, neboť každý člověk je individuální.⁵¹

⁵¹ Srov. BALÁŠ, O. a kol., *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovectví*, Brno 2010, s. 73.

2.4.3 Příčiny bezdomovectví u mužů

U mužů převládají problémy, které jsou spojeny s osobními a materiálními faktory. Mezi osobní faktory u mužů můžeme zařadit různé formy závislosti, nemoc či stáří. Materiální faktory jsou v tomto případě spojené spíše s ekonomickým snížením financí či ztrátou práce. V menší míře se u mužů vyskytují faktory vztahové a institucionální.⁵²

S produktivním věkem u nich dochází k pocitu ztráty všech společensky přijatelných příležitostí, v nichž by mohli prokazovat své mužství. Přichází pocity, které se vážou na ztrátu rolí – otec, manžel, partner či živitel rodiny, a také viny.⁵³ Často jsou toho názoru, že si svoji situaci musí vyřešit sami, neboť je to jakýsi trest za jejich selhání.⁵⁴ Na rozdíl od žen odmítají v mnohem větší míře pomoc sociálních služeb – sociálních pracovníků, psychologů a také blízkých lidí.⁵⁵ Řešení svého problému však vidí velmi zkráceně a následně se pak stávají oběťmi trestných činů.⁵⁶

2.4.4 Příčiny bezdomovectví u žen

U žen, na rozdíl od mužů, převládají problémy vztahové, často spojené s rozpadem partnerství, ztroskotání vztahů.⁵⁷ Vzhledem k tomu, že se jedná o křehčí bytosti, stávají se často terčem domácího násilí, oběťmi různých útoků či úlovkem sexuálních deviantů.⁵⁸ Jak uvádí Marek „*trauma ulice je pro ně více stigmatizující a bolestivé. Pokud se žena objeví mezi bezdomovci, muži na ulici ji mají tendenci ochraňovat a za to mohou vyžadovat sexuální uspokojení.*“⁵⁹ Ženy spadají spíše do skupin skrytých bezdomovců, neboť se snaží situaci řešit pomocí přátel, známých či rodiny. Velký problém, který se týká žen, je fakt, že mají děti.⁶⁰

Další problém, který se týká žen na ulici, souvisí s jejich zdravotním stavem. Kromě chudoby, která je spojena s bezdomoveckým způsobem života, je přechod k bezdomovectví často spojen s viktimizací, stresem a špatným duševním zdravím.

⁵² Srov. HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*, Praha 1996, s. 34-35.

⁵³ MAREK, J., *Bezdomovectví*, Praha 2012, s. 110.

⁵⁴ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L., *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních služeb*, Praha 2012, s. 107-113.

⁵⁵ MAREK, J., *Bezdomovectví*, Praha 2012, s. 111.

⁵⁶ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L., *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních služeb*, Praha 2012, s. 107-113.

⁵⁷ Srov. HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*, Praha 1996, s. 34-35.

⁵⁸ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L., *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních služeb*, Praha 2012, s. 107-109.

⁵⁹ MAREK, J., *Bezdomovectví*, Praha 2012, s. 107.

⁶⁰ Srov. HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*, Praha 1996, s. 34-35.

Nedostatek hygieny vede ke zhoršení zdravotního stavu zubů, náchylnosti těchto žen k přenosným nemocem, včetně sexuálně přenosných, a také k rozšiřování COVID-19. Často i nemoci, které jsou již v dnešní době snadno řešitelné, se pro ně stávají ohromnou komplikací. S tím souvisí i nulové gynekologické prohlídky a nepoužívání antikoncepce, což má za následek vyšší náchylnost k početí a ohrožení dítěte.⁶¹

V případě, že se ženy bezdomovkyně chtějí dostat z ulice zpět, jejich šance na úspěch jsou mnohonásobně vyšší než u mužů – bezdomovců. Větší úspěšnost tkví ve větší snaze znovu nalezení vhodné pomoci a následnému návratu zpět do života.⁶² Mnohem častěji, než muži využívají pomoci sociálního pracovníka či psychologa, mají více sebekázně, adaptability a solidarity – což je následně také jeden z důvodů rychlejšího znovu začlenění se.⁶³

⁶¹ Srov. GRAMMATIKOPOULOU, M.G. et al., *Health status of women affected by homelessness: A cluster of in concreto humanrightsviolations and a timeforaction*, 2021. [cit. 2022-02-09]. Dostupné z: doi:10.1016/j.maturitas.2021.09.007

⁶² Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L., *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních služeb*, Praha 2012, s. 110.

⁶³ MAREK, J., *Bezdomovectví*, Praha 2012, s. 110.

3. Sociální práce s lidmi bez domova

„Sociální práce je to, co dělají sociální pracovníci... (nebo to, co prostě jiní – zdravotníci, učitelé, politici, rodiče... nedělají).“

Gulová L.

Již od pradávna existovali lidé, kteří potřebovali pomoc v jejich životní situaci, ale zároveň tu byli tací, kteří jim pomoc nabízeli. V průběhu let se pohled na člověka, který pomáhá a na toho, který pomoc potřebuje, změnil. Stejně tak došlo ke změně pomoci. Pro lepší představu mohu uvést příklad osoby s fyzickým handicapem, kdy byl takový člověk na počátku období vnímán jako chabý, jako někdo „jiný“.

V průběhu novověku byly zřizovány útulky pro chudé, sirotčince, blázince či jiná specializovaná, státem kontrolovaná, zařízení pro handicapované lidi. Často se stávalo, že byli tito lidé vyloučeni ze společnosti a umístěni v takovýchto zařízeních.⁶⁴

Na počátku 20. století vznikaly první specializované školy sociální práce, které sice měly na počátku formu krátkodobých kurzů, ale postupem let byla jejich výuka rozšířena. Po roce 1989, zejména vlivem politického převratu, se do popředí zájmu společnosti dostaly sociální problémy, které byly v minulosti skryté, jako např. prostituce či bezdomovectví.⁶⁵

V dnešní době jsou tyto skupiny vnímány jako cíl pomoci a někdy mohou být i společností oceňovány – handicapovaní sportovci, bezdomovecký prodej časopisů Nový prostor atd. Souhrnně se dá tedy konstatovat, že sociální práce je řazena mezi pomáhající profese, jež jsou založeny především na vztahu pracovníka a klienta.

Sociální práce je tedy práce s člověkem a pro člověka na profesionální úrovni, kdy nejde jen o to rozhodnout a vyřešit za klienta jeho problémy. Cílem je společně s klientem probrat danou situaci, být součástí daného problému a vyřešit to s ním společně.⁶⁶

Rozhodnutí toho, zda problém chce řešit, a hlavně vyřešit, je vždy na klientovi, neboť pokud klient nechce nic dělat se svojí současnou situací, může se sociální pracovník rozkrájet a dělat vše možné i nemožné, ale nezmění absolutně nic. A to platí samozřejmě

⁶⁴ Srov. MATOUŠEK, O., ŠUSTOVÁ, J., *Vývoj sociální práce jako oboru v západním světě*, Praha 2001, s. 85.

⁶⁵ Srov. JANOUŠKOVÁ, K., *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*, Ostrava 2007, s. 349.

⁶⁶ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 40.

i pro práci s lidmi bez domova. Tito lidé často přijdou naprosto zbídačení a sociální pracovník propadne pocitu, že za ně situaci musí vyřešit a pomoci jim. Zde je důležité si uvědomit, v čem a zda vůbec chce bezdomovec pomoci.⁶⁷

Základem sociální práce je sociální a odborné poradenství, které definuje zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Cílem těchto poradenských služeb je přispívání k řešení nepříznivé životní situace, v níž se klient ocitl.

- Základní sociální poradenství

Zde odpovědný pracovník poskytuje osobám v nouzi potřebné informace, které následně přispívají ke zlepšení jeho životní situace.⁶⁸

Základní sociální poradenství se zajišťuje v rozsahu těchto úkonů:

- a) poskytuje poradenství, kdy předává takové informace, které přispívají k řešení jejich nepříznivé životně-sociální situace,
- b) poskytuje informace o možnosti výběru určitého druhu sociální služby, a to především se zaměřením na potřeby klienta.⁶⁹

- Odborné sociální poradenství

Odborné sociální poradenství je druh sociální služby, která je určena lidem, jež se ocitnou v nepříznivé životní situaci.

Dle § 37 zákona 108/2006 o sociálních službách je sociální poradenství „*poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a ve speciálních lůžkových zdravotních zařízeních hospicového typu, zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností*“.⁷⁰

⁶⁷ Srov. OPATRŇNÝ, A., *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, Praha 1998, s. 57.

⁶⁸ Zákon č. 108/2006. *Zákony pro lidi* [online]. Praha [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108?text=soci%C3%A1ln%C3%AD%20pracovn%C3%ADk>.

⁶⁹ Zákon č. 108/2006. *Zákony pro lidi* [online]. Praha [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108?text=soci%C3%A1ln%C3%AD%20pracovn%C3%ADk>.

⁷⁰ Zákon č. 108/2006. *Zákony pro lidi* [online]. Praha [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108?text=soci%C3%A1ln%C3%AD%20pracovn%C3%ADk>.

Obecně se dá tedy konstatovat, že sociální práce se neustále vyvíjí, neboť musí pružně reagovat na sociální problémy a také na to, aby byly tyto problémy kvalitně vyřešeny, je potřeba kvalitního a vyškoleného sociálního pracovníka.

3.1 Zákon o sociálních službách

Nejen v České republice žije velká část populace, která je odkázaná na pomoc druhých lidí nebo na pomoc některých institucí. A z tohoto důvodu byl zaveden zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který přinesl velké změny v sociální práci. Tento zákon zajišťuje, aby osoby, které jsou, ať už z jakéhokoliv důvodu, odkázány na pomoc jiných lidí, zůstaly součástí společnosti a žily, v rámci možností, plnohodnotný život.

Mezi hlavní cíle zákona o sociálních službách patří:

- Podpora procesu sociálních začleňování klientů do sociálních služeb.
- Vytvoření vhodných podmínek pro potřeby lidí, kteří jsou oslabeni v jejich prosazování.
- Zabezpečení základních potřeb zajišťující podporu a pomoc (podporou a pomocí jsou myšleny činnosti nezbytné pro sociální začleňování a podmínky důstojné pro život, které odpovídají úrovni rozvoje společnosti).⁷¹

V roce 2002 byly vytvořeny Standardy sociálních služeb a staly se tak řídicí složkou. Tyto Standardy se týkají všech sociálních služeb a z tohoto důvodu je jejich znění velmi obecné. Konkrétní formu si každá organizace vypracovává sama, a to s ohledem na poskytovanou službu, typy klientů i sociálních pracovníků. Podstatné je, aby šlo o kritéria kvality, která jsou měřitelná. Těchto standardů je sedmnáct a dělí se na tři skupiny.⁷²

- Procedurální standardy (cíle a způsoby poskytování sociálních služeb, ochrana práv uživatelů služeb, jednání se zájemci o sociální službu atd.).
- Personální standardy (personální zajištění sociálních služeb, podmínky, profesní rozvoj zaměstnanců atd.).

⁷¹ Srov. GULOVÁ, L., *Sociální práce pro pedagogické obory*, České Budějovice 2011, s. 33.

⁷² Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 41.

- Provozní standardy (časová a místní dostupnost poskytovaných sociálních služeb, zajištění kvality sociálních služeb, prostředí a podmínky sociální služby atd.).⁷³

Problematikou bezdomovectví se především zabývá služba sociální prevence, kterou je možno nalézt v sociálních zařízeních. Tyto služby mají předejít sociálnímu vyloučení osob, které jsou ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností a sociálně znevýhodňující prostředí. Záměrem těchto sociálních služeb je především překlenutí nepříznivé sociální situace a ochrana společnosti před šířením těchto kýžených jevů společnosti.⁷⁴

V současné době je však zákon, který by zaměřoval výhradně na bezdomovce, v nedohlednu. Dle Bartáka by však „*tvorba zákona o bezdomovcích měla být přinejmenším v dlouhodobém časovém horizontu vzata do úvahy*“.⁷⁵ Neexistence tohoto zákona způsobuje velké nedostatky ohledně informovanosti o těchto osobách, které jsou na okraji společnosti. V zájmu nás všech by mělo být větší vyvinutí tlaku na příslušné orgány a osoby, které jsou schopny připravit návrh zákona o bezdomovectví. Se vznikem tohoto zákona by se mohla zrodit větší informovanost o těchto lidech a snazší postupy řešení a prevence tohoto problému.⁷⁶

3.2 Sociální pracovník

Při pomoci a následné nápravě lidí bez domova hrají sociální pracovníci důležitou roli.⁷⁷ Je však nesmírně důležité, aby sociální pracovníci při práci s bezdomovci (a nejen s nimi) reflektovali, které postupy fungují a od kterých je potřeba upustit, neboť jsou spíše kontraproduktivní. Měli by se zaměřit na potřeby lidí, pečlivě zvážit veškeré důsledky, které by sebou mohly přinést navrhovaná opatření a nezapomenout pokládat si otázky typu „jaký budou mít dopad na klienty?“ a podobně.⁷⁸

⁷³ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 41–42.

⁷⁴ Zákon č. 108/2006. *Zákony pro lidi* [online]. Praha [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108?text=soci%C3%A1ln%C3%AD%20pracovn%C3%ADk>.

⁷⁵ BARTÁK, M., *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I. Bezdomovectví v zrcadle veřejné politiky*, Kostelec nad černými lesy 2004, s. 82.

⁷⁶ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 36.

⁷⁷ Srov. ZATLOUKAL, L., *Sociální práce. Bezdomovci a poskytovatelé sociálních služeb v moderní společnosti*, České Budějovice 2006, s. 92.

⁷⁸ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 41.

Zjednodušeně se dá říct, že sociální pracovníci se zaměřují na situace, kdy se v životě lidí něco „pokazilo“, něco nejde podle plánu a tito lidé jsou bezradní a neví, jak dále situaci řešit. V tuto chvíli potřebují odbornou pomoc, která je zajišťována právě díky sociálním pracovníkům. Aby odborná pomoc mohla být poskytována na profesionální úrovni je potřeba zajistit **odbornost** a **osobnost** sociálního pracovníka.

Dle Matouška se „*sociální pracovník pohybuje v rámci práv a povinností definovaných právním systémem, zaměstnavatel a profesními standardy. Institucionální rámec je důležitý, protože sociální pracovník zasahuje do života klientů a je potřeba, aby jeho právo zasahovat bylo legitimní.*“⁷⁹

Odbornost sociálního pracovníka určuje zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto zákona musí sociální pracovník být svéprávný, bezúhonný, zdravotně způsobilý a mít odbornou způsobilost v rámci tohoto zákona. Odbornou způsobilostí se rozumí:

- vyšší odborné vzdělání absolvované vzdělávacím akreditovaným programem podle zvláštního právního předpisu v oborech zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociální právní činnost, charitní a sociální činnost,
- vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovanou pedagogiku.⁸⁰

Kromě výše zmíněných odborných předpokladů, které jsou dané zákonem č. *108/2006 Sb. o sociálních službách*, je nepostradatelnou podmínkou ve výkonu profese sociálního pracovníka jeho **osobnost**. K těmto předpokladům patří emocionální stabilita, pružné rozhodování, objektivní, ale zároveň i kritické myšlení, iniciativa, vysoká motivace, pozitivní vztah k práci jako takové a v neposlední řadě také schopnost sebereflexe. Mimo tyto výše zmíněné předpoklady se dobrý sociální pracovník neobejde

⁷⁹ MATOUŠEK, O., *Metody a řízení sociální práce*, Praha 2003, s. 44-45.

⁸⁰ Zákon č. 108/2006. *Zákony pro lidi* [online]. Praha [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108?text=soci%C3%A1ln%C3%AD%20pracovn%C3%ADk>.

bez komunikačních schopností, empatie a sociálního citění.⁸¹ Existuje celá řada definic, které se zabývají, již zmíněnou, osobností sociálního pracovníka.

Kopřiva⁸² konstatuje, že „*ideálním pomáhajícím pracovníkem je prosociálně orientovaná zralá osobnost, vědomá si svého životního směřování, s příznivým a realistickým sebepojetím, osobnost bez neurotických či psychopatických rysů, s předpokladem sebereflexe vlastního rozhodování, jednání i emocí, otevřená podnětům, ochotná se sebevzdělávat i procházet pravidelnými supervizemi*“. Tato definice však ukazuje ideální podobu sociálního pracovníka.

Matoušek uvádí, že osobnost sociálního pracovníka je „*osobitě spojení duševních a tělesných vlastností člověka, které se utváří v průběhu individuálního vývoje a projevuje se ve společenských vztazích*“.⁸³

Gulová doplňuje, že „*sociální pracovník by měl být důvěryhodný, měl by být schopen zúčastněného naslouchání a hluboké empatie. Mezi další vlastnosti jsou uváděny cílevědomost, iniciativa, samostatnost, smysl pro poznání souvislostí, samostatné rozhodování, abstrakce a předvídavost, nápaditost, sebekritičnost, smysl pro humor, vysoká motivace, odolnost k neúspěchu, schopnost nést riziko, schopnost projevit nedůvěru vůči autoritám, odmítání stereotypu, zájem o informace, odmítání rychlých závěrů, potřeba participace na řízení, potřeba komunikace se spolupracovníky a zájem o další odbornost*“.⁸⁴

Obecně se dá tedy konstatovat, že pomáhající organizace je tvořena pracovníky, kteří jí dávají svoji určitou podobu, a to jak posláním a metodickými dokumenty, tak obzvláště svým výkonem v této pomáhající profesi. Vše ostatní je v rukou státu, který formuluje nastavení sociální politiky, vlivem štědrých dárců a v neposlední řadě i v rukou občanů, kteří si politiku volí.⁸⁵

⁸¹ MÁTEL, A., *Teorie sociální práce 1*, Praha 2019, s. 27.

⁸² KOPŘIVA, K., *Lidský vztah jako součást profese*, Praha 2006, s. 30.

⁸³ MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*, Praha 2016, s. 129.

⁸⁴ GULOVÁ, L., *Sociální práce*, České Budějovice 2011, s. 36-37

⁸⁵ ELICHOVÁ, M., *Pěstování orchidejí a praxe charitativních organizací*, 2011, s. 30.

3.3 Sociální služby určené osobám bez přístřeší

Sociální služby jsou dle Matouška a kol. „*poskytovány lidem společensky znevýhodněným, a to s cílem zlepšit kvalitu jejich života, případně je v maximální možné míře do společnosti začlenit, nebo společnost chránit před riziky, jejichž jsou tito lidé nositeli*“.⁸⁶

I přesto je důležité si uvědomit, že sociální služba nepřejímá odpovědnost za člověka, který se ocitl v nepříznivé životní situaci a je bez domova. V první řadě musí služba působit tak, aby podporovala, a to v maximální možné výši, klientovu samostatnost a lidskou důstojnost.⁸⁷

Čím déle je člověk na ulici, tím obtížnější je tyto zaběhnuté stereotypy změnit. Jak již bylo zmíněno výše, příčin, proč se člověk ocitne na ulici, je mnoho. A právě tuto chybějící nebo nestálou materiální příčinu se snaží změnit služby sociální prevence.

V oddílu 4 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách jsou služby sociální prevence, určené pro lidi bez domova, rozděleny na *nízkoprahová denní centra, noclehárny, azylové domy, domy na půl cesty a terénní programy*. Dále zde můžeme nalézt i telefonickou krizovou pomoc, tlumočnické služby, kontaktní centra, krizovou pomoc, intervenční centra, sociální rehabilitace a další.⁸⁸

Instituce, které jsou poskytovateli sociálních služeb, mají ve společnosti manifestní funkci, jejímž cílem je snaha o začlenění osoby zpět do běžného života, tak aby jeho chování nebylo vybočující a aby se uplatnil ve společnosti. Problém však nastane tehdy, když se nikdo nezeptá, zda má vůbec o začlenění do společnosti zájem. Vedle manifestní funkce mají instituce i funkci latentní,⁸⁹ kdy Zatloukal definuje latentní funkci jako „*motivování a polapení do pastí těch správných potřeb, označení za jiné, odstranění ostatním lidem z očí a ochočení*“.⁹⁰

⁸⁶ MATOUŠEK O., *Sociální služby*, Praha 2011, s. 5.

⁸⁷ Srov. MAHROVÁ, G., VENGLÁŘOVÁ M., *Sociální práce s duševním onemocněním*, Praha 2008, s.41.

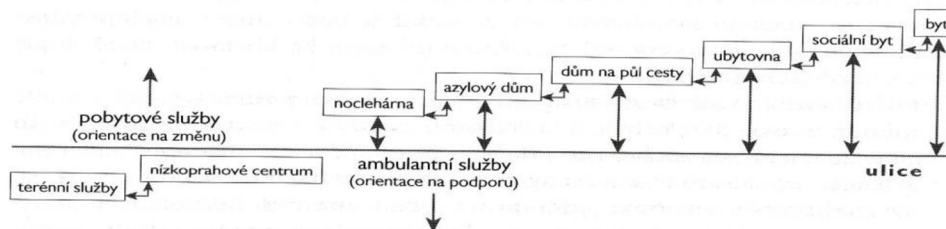
⁸⁸ Srov. *Mpsv.cz: Zákon 108/2006* [online]. Praha, 2006 [cit. 2022-02-04].

Dostupné z: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_108_2006

⁸⁹ Srov. ZATLOUKAL, L., *Sociální práce. Bezdomovci a poskytovatelé sociálních služeb v moderní společnosti*, České Budějovice 2006, s. 92.

⁹⁰ Srov., Tamtéž, s. 92.

Obrázek č. 1: Odstupňovaný reintegrační systém pro bezdomovce používaný v České republice



Zdroj: Vágnerová, M., Csémy, L., Marek, J., (2013)

3.3.1 Terénní programy

Terénní programy, také často označované jako streetwork (neboli práce na ulici), jsou často využívány v kombinaci s jinými sociálními službami. Tyto programy jsou založené na pomoci lidem v krizové situaci, a to především v jejich přirozeném prostředí s orientací na jejich potřeby. Smyslem těchto programů je mimo jiné také informovanost určité cílové skupiny o existenci služeb (zejména nových služeb) a možnostech jejich využití. Zásadní rozdíl, oproti jiným sociálním službám, je ve způsobu kontaktu. V tomto případě vyhledává sociální pracovník klienta, nikoliv klient pracovníka. Hlavní funkcí je tedy podávat základní informace o rizicích života na ulici a také o dalších možnostech pomoci.⁹¹

3.3.2 Nizkoprahová denní centra

V případě nizkoprahových denních center hovoříme o místnosti, která disponuje stoly a židlemi (v některých případech i televizí či počítačem). Toto centrum je určeno lidem, kteří si zde mohou odpočinout v klidném a suchém prostředí. Ve většině případů je nizkoprahové denní centrum rozšířené o kuchyňku, kde si uživatelé mohou uvařit či ohřát jídlo. Součástí těchto center bývá hygienické zázemí, včetně sprchy, umyvadla a toalet. Někdy bývá tato služba doplněna o šatník, kde si uživatelé mohou vzít čisté oblečení. Každý klient, který se rozhodne využívat tyto služby, je povinen se seznámit s pravidly denního centra. Vstup není umožněn klientům, kteří jsou agresivní, viditelně pod vlivem alkoholu či návykových látek nebo osobám, které trpí infekčním

⁹¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M., a kol., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, Praha 2013, s. 307.

onemocněním. Uživatel má vždy možnost hovořit se sociálními pracovníky, tzn. využít sociálního poradenství nebo navázat užší spolupráci. Sociální pracovník je vždy nápomocný s hledáním práce, bydlení a celkově s řešením a pomocí klientovy životní situace.⁹²

V roce 2016 charita v Praze otevřela první celorepublikové nízkoprahové denní centrum určené ženám bez domova. Hlavním důvodem, proč vzniklo toto centrum výhradně pro ženy, je fakt, že spousta žen, která se ocitnou na ulici, zažily domácí násilí či byly znásilněny. Těmto ženám také obvykle chybí soukromí, pocit bezpečí a vhodný přístup k toaletám a sprchám.

A vzhledem k těmto traumatům či nedostatkům nejsou schopny využívat smíšená denní centra. Tato centra jsou obdobná jako centra určená mužům i ženám, musí se zde dodržovat stejná pravidla, mohou využívat hygienické zázemí, kuchyňku či charitní šatník a je zde nabízená stejná sociální pomoc. Centrum mohou navíc využívat klienti i svými psy (ve stejném okamžiku maximálně tři), což je velmi neobvyklé, neboť mnoho zařízení tento vstřícný krok nenabízí.

3.3.3 *Noclehárny*

Noclehárny jsou služby, které nabízejí možnost přespání na jednu či více nocí. Tyto služby zajišťují klientům možnost přespání v suchu a teple za symbolický poplatek, či jsou zcela zdarma. Noclehárny mají obdobná pravidla jako nízkoprahová denní centra. Při příchodu se však musí klient prokázat platným dokladem, dokladem náhradním a svým podpisem stvrdí správnost uvedených a nahlášených údajů.⁹³

Stejně jako na nízkoprahových denních centrech, je vstup zakázán osobám, které jsou pod viditelným vlivem alkoholu, návykových látek, vykazující známky agrese či infekčního onemocnění.⁹⁴

Některé noclehárny umožňující i celodenní pobyt. Cílem klienta by však mělo být znovu začlenění do běžného života a eliminace „nic nedělání“ a „válení se“ na nocležně. Z mého pohledu by vstup na nocležnu měl být umožněn pouze večer. Nebývá ani možnost zarezervování si místa dopředu. Kdyby v tomto byly uděleny výjimky pro pracující, kteří

⁹² Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 43.

⁹³ Srov. Tamtéž, s. 44.

⁹⁴ Srov. Tamtéž, s. 44.

přinesou platnou pracovní smlouvu, mohlo by to lidem pomoci k rychlejšímu začlenění zpět.

3.3.4 *Azylové domy*

Azylové domy, na rozdíl od výše zmíněných dvou služeb, poskytují dlouhodobější ubytování, které je ale také doprovázeno vyššími nároky, jež jsou na klienty kladeny.⁹⁵ Dle Matouška se s pobytem počítá „*po dobu několika týdnů až měsíců, během kterých se očekává vyřešení jeho problému a návratu k soběstačnosti*“.⁹⁶

Klient, který přijde jako žadatel o azylový dům, musí uvést svá osobní data, včetně doložení dokladu o své totožnosti. Následně se klientovi vysvětlí chod a pravidla azylového domu, domluví se schůzka se sociální pracovnící ohledně vypracování individuálního plánu a je mu přidělen pokoj. Při schůzce se sociálním pracovníkem je dobré, aby uživatel sdělil, co od pobytu v azylovém domě očekává, jaké jsou jeho cíle, popřípadě s čím by chtěl do budoucna pomoci.⁹⁷ Vacínová dodává, že „*práce s klientem by měla od prvního kontaktu vést přes jeho psychickou a sociální stabilizaci ke společnému hledání řešení až po jeho osamostatnění*“.⁹⁸

Pobyt v azylovém domě je, na rozdíl od nocležny, více osobní, člověk má více soukromí a ubytování je ve viditelně lepších podmínkách a menším počtu na jednom pokoji. Obecně se dá azylový dům přirovnat k ubytovně. Rozdíl je však v tom, že azylový dům má nižší cenu za ubytování, je k dispozici sociální pracovník (leckdy i psycholog, psychoterapeutický pracovník, lékař či zdravotník) a musí se dodržovat nějaký řád a pravidla. Azylové domy také, na rozdíl od ubytoven, komunikují se sociálními zařízeními, jako jsou věznice, úřady, zdravotní zařízení, zaměstnavatelé a podobně. Cílem azylových domů není tedy jen poskytnout nocleh, ale, a to především, hledat řešení v klientově nelehké životní situaci.⁹⁹

3.3.5 *Domy na půl cesty*

Domy na půl cesty jsou dle § 58 zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách pobytové služby, které jsou určeny osobám do dvaceti šesti let věku. Přednostně je využívají lidé,

⁹⁵ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 44.

⁹⁶ MATOUŠEK P., KOLÁČKOVÁ P., *Sociální práce v praxi*, s. 323

⁹⁷ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 45.

⁹⁸ VACÍNOVÁ, T., *Problematika bezdomovectví*, ÚnL 2006, s. 35.

⁹⁹ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 45-46.

kteří opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, ze zařízení pro péči o děti a mládež či pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu apod.¹⁰⁰

Tato služba je tzv. preventivní, neboť by se mnoho mladých lidí, bez této pomoci, ocitlo na ulici. Při prvním kontaktu sociální pracovník seznámí klienta s jeho právy a povinnostmi, s domovním řádem a následně s ním sestaví individuální plán. Po podepsání smlouvy se klient domluví se sociálním pracovníkem, po jakou dobu bude službu využívat. Zpravidla to bývá šest měsíců až jeden rok. Následně je klientovi ukázán jeho pokoj, který je většinou samostatný, skládající se z pokoje, koupelny, toalety, kuchyňského koutu a společenské místnosti.¹⁰¹

Domy na půl cesty zajišťují, kromě samotného ubytování, také kontakt se společenským prostředím, sociálně terapeutickou pomoc a pomoc při uplatnění práv a osobních záležitostí.¹⁰² Dále je sociální pracovník nápomocen při hospodaření s penězi, může klientovi poradit s nakupováním, vařením či být nápomocen při řešení pracovních záležitostí či při studiu.¹⁰³

¹⁰⁰ Srov. Zákon č. 108/2006. *Zákony pro lidi* [online]. Praha [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108?text=soci%C3%A1ln%C3%AD%20pracovn%C3%ADk>

¹⁰¹ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 48.

¹⁰² Srov. *Zákony pro lidi: Zákon 108/2006 Sb. Zákony pro lidi* [online]. Praha, 2006 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast4>.

¹⁰³ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 48.

4. Příklady z praxe

Práce je zaměřena na poznatky z oblasti bezdomovectví a pojmy s tím spojenými. Nejdříve byly popsány a vysvětleny poznatky důležité pro pochopení problematiky bezdomovectví. Následně byly popsány příčiny a formy bezdomovectví a také sociální služby, které jsou klientům nabízeny. V neposlední řadě byly podány informace nabízející ucelený pohled na zákon *108/2006 Sb., o sociálních službách* a definice sociálního pracovníka, jakožto nejdůležitějšího prvku sociální služby.

4.1 Kazuistiky

Pro potřeby této bakalářské práce bylo vybráno celkem šest klientů. Jejich výběr byl záměrný. Před samotnými rozhovory byli vytipováni klienti na základě formy bezdomovectví – zjevný, skrytý a potencionální. Rozhovory probíhaly v průběhu pěti měsíců, vždy v předem vybraném pracovním dni. Délka každého rozhovoru byla velmi individuální, dle potřeb a situace klienta. Nejdelší rozhovor byl veden po dobu jedné hodiny a dvaceti minut. Vše bylo podrobně zaznamenáno se souhlasem klienta.

Vzhledem k odlišným příběhům všech klientů byla témata (osobní a rodinná anamnéza, současná situace, příčiny a formy bezdomovectví), na která bylo nutné odpovědět, připravena předem. S výjimkou jednoho klienta, jehož příběh byl sepsán na základě předchozích rozhovorů se sociálním pracovníkem a za pomoci získaných dat během jeho pobytu v organizaci pro osoby bez domova.

Před začátkem každého rozhovoru bylo klientům průzkumného šetření zdůrazněno, co je důvodem a výsledkem výzkumu – pokusit se objasnit příčiny a formy bezdomovectví, a to s ohledem na teorii.

U každého respondenta je zhodnocena osobní a rodinná anamnéza, současná situace (mimo jednoho klienta, u kterého tato situace nemohla být zkoumána), formy a příčiny bezdomovectví. Každému z nich byla následně položena doplňující otázka, proč si myslí, že se ocitl na ulici a kde vidí hlavní příčinu celé situace.

Jednou z možností, jak si prohloubit znalosti v oblasti bezdomovectví a pochopit lidské příběhy, je poznat příběh člověka, který se bezdomovcem opravdu stal. Nechat si odvyprávět jeho životní příběh a zaměřit se na to, jak svůj příběh interpretuje. Jak on sám ho vidí a chápe. Tyto příběhy pak následně mohou přinést nejen informace o jeho životě, ale také zaměření se na to, co v jeho životě bylo a je významné.

Subjektivní přístup se pak projevuje i v tom, jak daný klient vysvětluje příčiny a následky událostí, které ho obklopují.¹⁰⁴

Pro zachování anonymity a ochrany života byla jména a další osobní údaje změněny na přezdívky. Pro každého respondenta, který byl vybrán do této práce, je typická jedna forma bezdomovectví.

4.2 Organizace pro lidi bez domova

Klienti byli vybíráni v organizaci určené lidem bez domova, a to konkrétně v Domě sv. Pavla v Českých Budějovicích. Dům sv. Pavla je sociální služba určena osobám bez přístřeší, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci a je nabízena ve formě tří služeb – nízkoprahového denního centra, noclehárny a azylového domu.

Dům sv. Pavla spadá pod charitu České Budějovice, která je nestátní neziskovou organizací zřízenou Biskupstvím českobudějovickým. Charita České Budějovice je v rámci své sítě Charit největším nestátním poskytovatelem sociálně zdravotních služeb v České republice a je také jednou z organizačních složek Diecézní charity.

4.3 Pardál – muž, 53 let

Osobní a rodinná anamnéza:

Pardál se narodil na severu Čech, kde vyrůstal v neúplné rodině s otcem a dvěma staršími sourozenci. Otec byl přísný, ale o rodinu se příliš nestaral. Veškerý volný čas trávil v práci a následně v hospodě. Často byl agresivní, křičel, požadoval od něj a jeho sourozenců vidět výsledky studia, ale nikdy je neobjal. Vzhledem k tomu, že rodina neměla ženský element v podobě matky, neprojevovali si city. Sourozenci se často prali, křičeli po sobě a byli vulgární.

Vyučil se truhlářem a následně si dodělal nástavbové studium – maturitu. Ve svém oboru však nikdy nepracoval, zaměřoval se na prodej a opravu aut ze zahraničí. Když mluví o svém dětství, často přeskakuje, zadržává se. Nejčastěji se ve svém vyprávění vrací do roku 1988, kdy se oženil. Dle jeho slov si vzal „nádhernou babu“. Měli spolu jedno dítě, se kterým momentálně není v kontaktu.

¹⁰⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M., a kol., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, Praha 2013, s. 11.

Zlom nastal v roce 1993, kdy měl těžkou dopravní nehodu na motorce. Bohužel však chyba byla na jeho straně, řídil pod vlivem alkoholu. Při srážce s motorovým vozidlem zranil protijedoucího řidiče, který utrpěl těžké zranění, a jeho spolujezdce, jenž po převezu do nemocnice zemřel. V tuto chvíli se mu obrátil život vzhůru nohama. Jeho zdravotní stav se změnil, došlo k poškození páteře, tudíž má problémy s chůzí a mluvou. Byl mu přiznán ID¹⁰⁵ II. stupně. Následně byl odsouzen k odnětí svobody po dobu pěti let. Ve vězení žil rváčským způsobem života a nechal si udělat řadu nekvalitních tetování. Po propuštění z vazby začal být závislý na heroinu a alkoholu. Propil veškeré své peníze, zadlužil dům, auto a manželku, která se s ním následně rozvedla.

Současná situace:

Pardál je nejznámější „postavička“ v organizaci pro lidi bez domova v Českých Budějovicích. Zatímco ostatní klienti často využívají noclehárnu či obydlí a squatů, Pardál přespává na lavičce, v křoví a pokud je opravdu velká zima využívá služeb noclehárny. Problém je však ten, že se Pardál skoro nikdy „neprodýchá“ (pro přijetí na noclehárnu je potřeba dodržet alkoholovou toleranci do jedné promile), takže více využívá služeb křoví.

Minulou zimu, kdy teploty klesly pod bod mrazu, přišel do organizace pro lidi bez domova, ale bylo viditelné, že mu nohy už moc neslouží. Byl promrzlý a sotva dosednul na židli, nebyl schopný se zvednout. A to ani v případě, kdy potřeboval na toaletu. Byla mu zavolána rychlá záchranná služba, která ho ale odmítala odvézt, neboť se přiznal, že je pod vlivem alkoholu a návykových látek. Sanitka ho, po dlouhé debatě, odvezla. V nemocnici si pobyl několik dní.

V současné době je stále na ulici, spí ve křoví a služby DsP¹⁰⁶ využívá jen z důvodu výdeje peněz a z důvodu pomoci terénních pracovníků odvézt ho na úřad práce pro dávky a ID. Nyní je veden na úřadu práce, pobírá ID, který mu pomáhá vyzvednout sociální pracovníce, která jej následně odnese do organizace pro lidi bez domova, kde jsou peníze uschovány a jsou Pardálovi vydávány jednou týdně v poměrné částce.

¹⁰⁵ *ID – invalidní důchod

¹⁰⁶ *DsP – zkratka pro organizaci Domu sv. Pavla

Příčiny a formy bezdomovectví:

Pardál by měl být řazen mezi zjevné bezdomovce. Dle Průdkové a Novotného jsou zjevní bezdomovci ti, které „většinou poznáme na první pohled podle zanedbaného zevnějšku, zápachu, znečištěného oděvu, nepřiměřené obuvi a podle jejich počínání (sbírání nedopalků cigaret, přehrabování se v kontejnerech, žebrání atd.)“.¹⁰⁷

Netají se tím, kým momentálně je, ani tím, kde žije. Hygienu vyhledává sporadicky, a to většinou pod tlakem sociální pracovníce. Na rozdíl od většiny lidí bez domova, je na první pohled patrné, že bezdomovcem opravdu je. Dá se konstatovat, že na svůj život již rezignoval a nevidí žádný důvod, proč by na tom měl cokoli měnit. Když mu byla položena otázka, zda bych chtěl svoji situaci změnit odpověděl: „*A proč bych měl?*“.

Na další otázku, proč si myslí, že skončil na ulici, v čem spatřuje hlavní příčinu, dlouho váhal. Následně se rozpovídal o tom, že jeho rodina neměla moc peněz a otec nebyl schopen se o rodinu postarat. „*Fotr se nikdy nestaral, myslím, že ho otravovalo, že nás musí živit, chtěl vždycky od nás hodně, ale nikdy nám nic nedal. Doufám, že už ho nikdy neuvidím.*“ A tak se rozhodl prodávat auta. Z prodeje a oprav, občas i nelegálních oprav, vydělal spoustu peněz, které mohl následně utrácet, což v dětství nikdy nemohl. Začal pít, experimentovat s návykovými látkami a jedna cesta na motorce se mu stala osudnou. Řídil pod vlivem alkoholu a vězení, které následně absolvoval, nebyla ta cesta kudy si myslel, že se jednou vydá. A tak skončil tam, kde je. Následně dodal, že si na svoji situaci zvykl, že mu terénní pracovníce moc pomáhají a že to tady (myšleno v organizaci pro lidi bez domova) má i rád.

Jak uvádí Vágnerová, Marek a Csémy „*k zafixování bezdomoveckých návyků a stylu života dochází obvykle po několika letech. Lidé žijící na ulici postupně ztrácejí schopnost kontroly nad svým životem a jejich návrat do společnosti by byl čím dál obtížnější (...)* Odmítají cokoli, co by vyžadovalo vynaložení většího úsilí, a jejich desocializace i osobnostní devastace pokračuje, zejména pokud dlouhodobě užívají alkohol nebo drogy.“¹⁰⁸

¹⁰⁷ PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 13.

¹⁰⁸ VÁGNEROVÁ, M., MAREK, J., CSÉMY, L., *Bezdomovectví ve středním věku*, Praha 2018, s. 11.

U Pardála jsou viditelné všechny formy subjektivních příčin bezdomovectví. Jsou tu viditelné faktory materiální, které souvisí se ztrátou bydlení a následnou ztrátou financí. Dále faktory vztahové, které se vážou k dětství, kde byl v rodině nedostatek financí a chybějící pocit bezpečí ze strany přísného otce. Další příčinou bezdomovectví je faktor osobní, který je spojen se získáním invalidního důchodu a následnému omezení jeho soběstačnosti. A také v závislosti nejen na alkoholu, ale také na návykových látkách. V neposlední řadě bych sem zařadila i faktory institucionální (stigma propuštěného vězně), které jsou propojeny s faktory objektivními.

4.4 Burdy – muž, 40 let

Osobní a rodinná anamnéza:

Burdy se narodil v Rusku. Jeho rodina však pocházela z Rumunska, kde i nějaký čas pobýval. I přesto, že žil v České republice již 10 let, nikdy se nenaučil pořádně česky. O otci nikdy mluvit nechtěl, pokud se o něm zmínil, tak vždy velmi negativně. Jednou se zmínil, že doufá, že otce již nikdy nepotká. O matce a dvou sestřích však hovořil velmi často. Matka zemřela v poměrně mladém věku na nádor jater. Dle jeho slov měla velmi blízký vztah k alkoholu. Se sestrami byl v kontaktu do doby, dokud žil v Rumunsku. Poté se kvůli práci přestěhoval do České republiky. V práci však nevydržel dlouho, neboť začal pít alkohol, a veškeré peníze na bydlení či jídlo propil. Nikdy se neoženil a pokud měl děti, tak o nich nikdy nemluvil. Rok svého života strávil ve výkonu trestu odnětí svobody, neboť se, avšak neúspěšně, rozhodl vykrást obchod.

Burdy byl vždy snadno rozpoznatelný, jeho zanedbaný vzhled byl naprosto nepřehlédnutelný. Poprvé jsem se s ním setkala při žádosti o prodej časopisu Nový Prostor. Špatně se vyjadřoval a dorozumět se s ním byl velice těžký úkol. Byl však rozhodnutý, že by mu prodej časopisu mohl pomoci s jeho situací něco udělat. Nevypadalo však, že by měl zájem o jinou práci než o prodej NP. Líbilo se mu, že si práci řídí podle svého času, není vázaný na směnný provoz, ani na pevnou pracovní dobu.

Prodával u Černé věže, v ruce vždy žmoulal pár časopisů, často jsem se divila, že vůbec nějaké prodá. Když jich prodal více, přišel si pro další a pak o něm nějaký čas nikdo nic nevěděl. Za prodané časopisy si koupil alkohol, opil se, obvykle doslova do němoty, a následně si přišel koupit další čísla. Takhle to chodilo několik měsíců stále dokola.

Jednoho dne přišel s informací, že se mu stal úraz, prý upadnul na chodník a vlivem toho se zhoršil zrak na pravé oku. Vzhledem k tomu, že si však neplatil ani zdravotní pojištění, nemohla mu být nabídnuta pomoc lékaře. Pan Burdy začal prodávat čím dál méně a začal více pít alkohol. Dokud prodával časopis Nový prostor, měl pocit, že pracuje a že je užitečný. I přesto, že si nevydělal velkou sumu peněz, mohl si z prodeje přece jen něco ušetřit. Ke komplikaci očí se přidaly i střevní potíže a následně prodělal úraz hlavy, kdy přišel o zrak i na druhém oku.

Tato informace se donesla nejmenovanému lékaři, který se rozhodl ho prohlédnout a pomoci mu. Bylo zjištěno, že trpí šedým zákalem na pravém oku a vlivem úrazu hlavy přišel o zrak na levém. Lékař mu pomohl odstranit šedý zákal, aby alespoň mohl vidět a být trochu soběstačný.

Domluva s ním byla velmi složitá, neboť pokud měl schůzku kvůli prodeji Nového prostoru, ve většině případů nedorazil. Nevyužíval ani služeb noclehárny, i přesto, že mu byly nabídnuty, vzhledem k jeho stavu, noci zdarma. Spával venku, ve křoví, na lavičce, na nádraží – kdekoliv, vždy však pod vlivem alkoholu. Když přišly studené noci, jeho zdravotní stav to nezvládl a už se neprobudil. Našla ho policie ČR, která kontaktovala jeho sestry, kvůli pohřbu. Ty však odmítly situaci, jakkoliv řešit.

Příčiny a formy bezdomovectví:

Burdy byl, stejně jako Pardál, řazen mezi zjevné bezdomovce, neboť jeho vzhled byl velmi alarmující. I přesto že se o sebe, na rozdíl od Pardála, více staral, šly jeho zdravotní stav i vzhled po úrazu rapidně dolů.

U Burdyho bylo možné vidět jak materiální faktory, které se vážou ke ztrátě bydlení i financí, tak také faktory vztahové a osobní. Dále jsou u něj viditelné i faktory institucionální, neboť byl také ve výkonu trestu.

Vzhledem k tomu, že Burdy již není mezi námi, otázku, proč si myslí, že skončil na ulici, jaká byla hlavní příčina, se od něj již bohužel nedozvíme. Když s ním však byl veden pohovor sociální pracovníci, ohledně jeho životní situace, často říkal, že se chce vrátit zpět do své rodné země. Měsíc po měsíci byly jeho odpovědi více a více rezignovanější a pravidelné schůzky, kvůli prodeji Nového prostoru, méně časté. To, že se „neprodýchal“ nebo nedostavil do organizace pro lidi bez domova, se stávalo opakovaně.

Když jeho zdravotní stav byl opravdu špatný, řekl, že to otci nikdy neodpustí, protože právě on je pravý důvod, proč se odstěhoval a chtěl začít od začátku, na jiném místě, bez spojitosti s ním.

4.5 Róza – žena, 25 let

Osobní a rodinná anamnéza:

Róza vyrůstala v úplné rodině do svých dvanácti let. Její rodina nefungovala úplně idylicky, jak by si každé dítě přálo. Už od dětství pocívala větší lásku k otci, který ji chránil před neustálými atakami matky. Ta Róze neustále vyčítala svůj zpackaný život. Vyčítala jí, že přišla na svět moc brzy, že kvůli ní nedokončila vysokou školu psychologie a že se musela vzdát svého života. Táta byl ten, kdo ji obejmul, kdo za ní přišel a bránil ji. V jedenácti letech se její rodiče rozvedli a Róza byla přidělena do péče matky. Její matka si nepřála, aby se s otcem stýkala, a tak začala uživatelka utíkat. Utíkat od ní, od problémů, od neustálých výčitek a následně i od fyzických ran, které jí matka způsobovala. O rok později byla, na žádost matky, poslána do Opařan, kde se nachází diagnostický ústav.

Do svých čtrnácti let neustále utíkala, dělala různé „vylomeniny“ a snažila se vždy utéct k otci, nebo babičce (mamince své matky). Následně byla umístěna do výchovného ústavu. Krátce po patnáctých narozeninách utekla a schovávala se až do osmnácti let u různých kamarádů a známých.

V nápravném zařízení pro děti a mládež se seznámila s Honzou. Honza byl starší, měl za sebou trestní minulost a Róze imponoval. Klientka zdůrazňuje, že ho „*milovala až moc*“. Rozhodla se s ním utéct z Opařan a začala s ním žít. V průběhu svého vztahu s ním začala být závislá na metamfetaminu – perníku. V devatenácti letech otěhotněla a narodila se jí první dcera, která jí ale byla hned po porodu odebrána a přidělena do péče sestry jejího přítele. V té době začala být uživatelka bita a týrána ze strany přítele. O dva roky později znovu otěhotněla a předčasně se jí narodila (kolem pátého měsíce) dcera druhá, kterou ale nikdy neviděla. Porod byl způsobený brutálním útokem ze strany jejího přítele.

O pár měsíců později poznala přítele Lukáše, který ji zavedl do organizace pro osoby bez domova. V současné době s ním čeká dceru. S Lukášem byli před dvěma lety v Itálii, kde ji požádal o ruku a následně se i vzali. Tvrdí však, že sňatek v České republice

je neplatný. Největší stres utrpěla před rokem, kdy ji zemřel otec. Momentálně se uživatelka nachází v pátém měsíci těhotenství. Tvrdí, že perník již nebere, neboť by ji dceru opět odebrali.

Současná situace:

Před rokem využívala více služeb pro drogově závislé, a když přišla do organizace pro lidi bez domova byla vždy viditelně pod vlivem návykových látek. Často docházelo k rozchodům s jejím současným přítelem, neboť se vždy velmi pohádali kvůli její závislosti.

V současné době uživatelka ve výjimečných případech navštěvuje organizaci pro lidi bez domova i kontaktní centrum pro drogově závislé, kde je každý měsíc podrobena testu na návykové látky. Se svým současným přítelem bydlí zadarmo v pronajaté místnosti, kde je topení, ale stále tam není přisun vody. Majitel jim však slíbil, že situaci vyřeší. Momentálně její přítel nepracuje, ale je mu přislíbena práce – pomocníka na stavbě. Vzhledem k tomu, že se uživatelka nyní nachází v pátém měsíci těhotenství, musí pravidelně navštěvovat kontaktní centrum, kde dochází na testy ohledně návykových látek. Róza však tvrdí, že perník již nebere, neboť by ji dceru, kterou momentálně čeká, mohli opět odebrat. S Lukášem mají v plánu společně dceru vychovávat, shání oblečení a věci pro budoucí miminko.

Když uživatelka mluví, často přeskakuje slova, věty nedokončuje a je velmi roztěkaná. V Lukášovi má velkou oporu a dle jejich slov se o ní stará jako o princeznu.

Příčiny a formy bezdomovectví:

Róza by měla být řazena mezi potencionální bezdomovce, neboť její vzhled a chování nevyovídá o tom, že by měla bezdomovcem opravdu být. Ona ani její přítel nevyužívají služeb noclehárny a od samého počátku mají vždy nějaké „bydlení“.

Dle Průdkové a Novotného potencionální bezdomovci mají zpravidla kde bydlet, ale jejich střecha nad hlavou je značně nejistá. V mnoha případech žijí v podmínkách, které jsou nevyhovující a značně obtížné.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 14.

Když byla Róze položena otázka, co si myslí, že je hlavní příčinou toho, proč se ocitla v organizaci pro lidi bez domova a proč tyto služby využívá, její odpověď byla okamžitá: *„Chtěla jsem být jako táta. Táta pro mě byl vždycky vzor. Pokaždé se mne zastal, hrál si se mnou, učil mě vařit, ale také se mne před mámou vždycky zastal. Máma mě ráda nemá, ani teď. Když jsme jí řekli, že čekám dítě, byla našťvaná a nechtěla o tom víc slyšet. To by táta nikdy neudělal. Táta byl sice lotr, byl ve vězení a prodával drogy, jako mála jsem to viděla, ale miloval mě.“*

U Rózy je viditelná objektivní a subjektivně vztahová příčina, která byla jedním z hlavního důvodu vzniku situace, ve které se ocitla a ve které se i momentálně nachází. Objektivní příčina je viditelná často u mladých bezdomovců, kteří jsou propouštěni z ústavní výchovy, neboť nemají dostatečně zažitě návyky z rodin, které by jim mohly pomoci situaci překlenout. I přestože Róza byla do ústavní výchovy umístěna později a mohla si některé návyky osvojit, nebylo však mnoho možností, od koho je „odkoukat“. Další příčina bezdomovectví je v tomto případě osobní, která se váže k závislosti na pervitinu.

„Vztahové podmínky zahrnují nefunkční rodinu, manželské konflikty, absenci rodinného zázemí, narušené vztahy atd.“¹¹⁰

Formou pomoci, aby klientka neskončila na ulici, by v jejím případě mohlo být sociální zázemí, tj. nejbližší rodina, která zde však selhala. V tomto případě by bylo dobré, aby uživatelka upozadila důvody, proč se na ulici dostala a zaměřila se na to, co má udělat proto, aby se mohla začlenit zpět do běžného života a dát tak šanci svému dítěti vést lepší život.

4.6 Martina – žena, 18 let

Osobní a rodinná anamnéza:

Martina vyrůstala v rodině s oběma rodiči a šesti sourozenci, kdy byla pátým dítětem. Matka s otcem často navštěvovali hospody a domů se vraceli rozhádání a pod vlivem alkoholu. Dle slov Martiny, táta nikdy nechodil pro ránu daleko. Často ji, její sestry a matku fyzicky napadal. Postupem času se její sestry odstěhovaly a osamostatňovaly.

¹¹⁰ PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 16.

Když bylo Martině třináct let, její matka našla nového přítele, odstěhovala se od otce a porodila další dceru.

V té době klientka studovala základní praktickou školu a seznámila se svým přítelem – Petrem. Petr byl o dvanáct let starší a dle slov klientky pracoval u policie. Ve čtrnácti letech zjistila, že je těhotná a o devět měsíců později porodila dceru Elišku. V té době proběhlo také trestní stíhání, neboť pohlavní styk proběhl s osobou mladší patnáct let. Trestu se však Petr vyhnul, neboť Martina vypověděla u soudu, že šlo o pohlavní styk dobrovolný. Následně se rozhodla, s pomocí babičky a matky, dceru vychovávat. O tři roky později opět otěhotněla.

Současná situace:

Martina byla do organizace pro lidi bez domova přivedena klientkou, která využívá služby denního centra. Hlavním důvodem, proč se rozhodla tuto službu využít, je fakt, že byla matkou vyhozena z domova z důvodu dalšího těhotenství.

Momentálně se nachází ve čtvrtém měsíci těhotenství a je stále závislá na návykových látkách. Dle jejích slov jí to přítel zakazuje, a tak kouří marihuanu „jen“ dvakrát denně. Její první dcera je v současné době u babičky v Praze. V Praze bydlí i její přítel (otec obou dvou dcer), ke kterému se plánuje nastěhovat až porodí druhé dítě. Na otázku, proč se za přítelem neodstěhuje okamžitě, odpovídá, že: „*Dcera je u babičky, má se tam dobře. Já si ji vyzvednu až budu bydlet s přítelem. Nechci rodit v Praze, ale až porodím, okamžitě odjedu do Prahy, vezmu si svoji Elišku a odstěhuju se za Petrem.*“

Ohledně blízké budoucnosti nemá představu. Neví, zda bude bydlet ve squatu, anebo se opět odstěhuje ke své matce. Když mluví, ráčkuje. Věty jsou nesouvislé, ale na druhou stranu velmi otevřené a nijak zvlášť v nich nejsou stopy emocí. Působí velmi smířeně a odhodlaně v tom, jak situace bude pokračovat po porodu.

Příčiny a formy bezdomovectví:

Klientka je řazena mezi potencionální bezdomovce. Celý život měla kde bydlet a je dost pravděpodobné, že dojde i k návratu k matce – minimálně do doby porodu. Vyhozena od matky již byla víckrát, ale vždy došlo k návratu zpět. V tomto případě je potenciální bezdomovectví vyústěním rodinných konfliktů.

V případě Marty jsou viditelné subjektivní příčiny bezdomovectví, a to zejména faktory osobní a vztahové. Klientka je již ve svém nízkém věku závislá na návykových látkách. Jako vztahové faktory jsou evidentní špatné zázemí v rodině a nevhodné podmínky pro výchovu a správný vývoj dítěte.

Když Martině byla položena otázka, proč si myslí, že se ocitla na ulici, tak se začala usmívat a dlouho váhala. Následně odpověděla: „*Já vlastně na ulici nejsem, mám přítele a on mě miluje. Společně budeme vychovávat dceru, ale do porodu mám v plánu být s kamarádkou. Moje máma mě nemá ráda, zmlátila mě, když jsem jí řekla, že jsem znovu těhotná. Možná, kdybych měla jiný rodiče, tak by mě u sebe nechali.*“

4.7 Nešťastník – muž, 57 let

Rodinná a osobní anamnéza:

Nešťastník se narodil v úplné rodině, jako jediný syn finančně úspěšných a zabezpečených rodičů v pozdějším věku. Otec pracoval jako významný kardiochirurg a matka jako zdravotní sestra v dermatologické ordinaci. Na dětství vzpomíná rád, neboť mu rodiče dávali veškerou lásku. Vždy se k sobě chovali slušně. Velmi často jezdili na rodinné dovolené a trávili volný čas společně.

Vystudoval gymnázium s maturitou a po vzoru rodičů začal studovat lékařskou fakultu. Studium však po dvou letech ukončil. Dle jeho slov ho fakulta nebavila a nebyla to sféra, kudy by chtěl jít. To, že se rozhodl školu nedokončit, rodiče velmi mrzelo. Rozhodl se tedy, že začne pracovat.

Vzhledem k tomu, že uměl velmi dobře jazyky, rozhodl se dělat průvodce na hradech a zámcích pro turisty. Vydržel zde však jen sezónně, práce mu přišla nestabilní a po chvíli ho přestala bavit. Kvůli druhé práci se rozhodl odstěhovat do Brna. V té době nebylo potřeba mít pedagogické vzdělání, aby mohl pracovat ve školství. Práce ho velmi bavila a naplňovala. Po šesti letech se však rozhodl opět změnit „pole působení“.

Nejdříve jako řadový zaměstnanec, následně jako finanční poradce, až si založil vlastní firmu zaměřenou na nemovitosti s ruskou klientelou. V tomto období se mu začalo velmi dobře finančně dařit. S jídlem roste chuť – a tak začal žít na velmi vysoké úrovni.

Po pár letech, kdy se přestal bát a začal obchodovat velmi intenzivně, přišel poslední obchod, který mu nevyšel. Zadlužil svůj byt, svoji firmu a následně i sám sebe. Po půl roce se ocitl na ulici. V té době byl na ulici další půl rok, než se odhodlal využít

služeb noclehárny a následně i Azylového domu. Nešťastník dodává, že nikdy nebyl typickým bezdomovcem a těmito lidem se vyhýbal. Každý den se myl (v řece či na veřejných záchodech), holil a snažil se vypadat jako každý jiný občan.

Když byl ubytován v Azylovém domě, začal prodávat časopis Nový prostor a byl jedním z nejlepších prodejců v Českých Budějovicích, neboť prodával každý den a vydělal si pěknou sumu. Po půl roce prodeje NP zjistil, že je potřeba se pomalu vracet do běžného života, a tak rok pracoval jako skladník na noční směny. V té době mu z platu byla pravidelně strhávána poměrná část, která splácela jeho dluhy.

Současná situace:

V současné době je stále, již třetím rokem, klientem Azylového domu. Nadále pracuje v obchodě s potravinami na noční směny, a přitom začal opět obnovovat své původní zaměstnání v oblasti nemovitostí. Do roka by chtěl odejít z Azylového domu, neboť přepokládá, že bude mít dostatečný základní kapitál pro obnovu své profese.

Na rozdíl od ostatních uživatelů nevyužívá žádných služeb, které organizace pro lidi bez domova nabízí. Nepřijímá potravinové ani hygienické balíčky, nevyužívá služeb šatníku či výdeje teplé polévky a nezúčastňuje se žádných akcí nad rámec běžných služeb, které jsou pro klienty připravovány.

Příčiny a formy bezdomovectví:

Dle Vágnerové a kol. jsou skrytí bezdomovci především mladí lidé, kteří se od ostatních distancují.¹¹¹ I přesto, že Nešťastník není mladšího věku, měl by být řazen mezi skryté bezdomovce, neboť jak uvádí Průdková a Novotný „*skryté bezdomovce nejsme schopni rozlišit na první pohled, protože se snaží svůj životní styl tajit a problémy skrývají. Dbají o svůj vzhled, často mají dobře padnoucí oděv. Skrytí bezdomovci těmi zjevnými opovrhují a distancují se od nich.*“¹¹² Nešťastník sám o sobě říká, že i když byl půl roku na ulici, vždy chodil oholený a čistě oblečený. Ostatní lidi bez domova nechápal a nechtěl být s nimi spojován.

¹¹¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M., a kol., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, Praha 2013, s. 11.

¹¹² PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 14.

U Nešťastníka jsou viditelné subjektivní příčiny bezdomovectví, které Hradecký a Hradecká rozdělují na několik podskupin (viz. Tabulka č. 1 výše). Zde je viditelný materiální faktor spojený se ztrátou majetku, financí a následnou ztrátou bydlení.

Dle Průdkové a Novotného jsou nejčastější příčiny bezdomovců rozpadu rodin a druhou nejčastější příčinou je ztráta zaměstnání a následné finanční problémy.¹¹³ Tato ztráta zaměstnání byla i hlavní příčinou Nešťastníka, který musel následně své bydlení opustit, ocitl se na ulici a musel znovu začít řešit svoji situaci a následně začlenění se.

Před skončením rozhovoru byla klientovi položena poslední otázka, proč si myslí, že se ocitl na ulici, jaká byla hlavní příčina. Jeho odpověď byla okamžitá: „*Kdybych se soudil s firmou, která mne dostala na zem, nemusel jsem na ulici nikdy skončit. Jenže v tu dobu to pro mě nebylo prioritní. V té době jsem nevěřil, že to dopadne až takhle otrěsně. Byla to hloupost, chamtivost, kombinace všech různých faktorů. Stál jsem si zatím, že se nenechám nikdy napálit, ale stalo se to.*“

4.8 Milovník – muž, 30 let

Rodinná a osobní anamnéza:

Milovník vyrůstal v neúplné rodině s matkou a následně i mladším bratrem. Vztahy v rodině přirovnává k horské dráze, kdy matka často střídala partnery a o rodinu se starala sporadicky. S otcem se vůbec nevidal, neboť matku opustil v době těhotenství. O mladším bratrovi, který se narodil o devět let později, nemluví skoro vůbec. Matka často mívala přítele, kteří ji bili a chovali se agresivně. Více o své rodině mluvit nechce. Když jsou mu pokládány otázky, jaký má k matce vztah, zda ho mrzí, že s ní není v kontaktu – klopí oči, zadržává se a nervózně se mu klepou ruce. Zdůrazňuje, že se rodiče k sobě po devatenácti letech vrátili a on se odstěhoval.

Vystudoval střední školu s vyučením se na kuchaře. Této profesi se nikdy nevěnoval, protože ho dle jeho slov nenaplňovala. Po skončení studia si našel práci na pozici operátora výroby a začal si vydělávat velké peníze, které dřív nikdy neměl. V té době si vzal hypotéku, koupil byt a seznámil se s holkou s „*nádhernýma hnědýma očima*“. Situace se zdála být idylická, ale dívka, se kterou se seznámil, byla závislá na pervitinu a Milovník se poprvé setkal s drogami a zkusil jejich kouzlo. Nikdy předtím drogy nebral

¹¹³ PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 16.

a byl i zásadně proti braní drog, ale vzhledem k tomu, že se zamiloval, chtěl to zkusit společně s ní.

V té době začal práci zanedbávat, bral si náhradní volna, dovolené, nemocenské, jen aby se práci vyhýbal. V té době mu matka napsala, že má poslední šanci přijít do práce a vše obhájit a změnit. Šanci však nevyužil. Byt šel do dražby a splatila se tím část hypotéky.

V té době, kdy mu bylo kolem dvaceti – jednadvaceti let, skončil poprvé na ulici. Začal mít dluhy, které narůstaly vlivem nesplacené hypotéky, a tak si začal vydělávat nelegálními pracemi. V té době poprvé využil organizaci pro lidi bez domova a spal ve squatu. Když vypráví o této části života, nemluví o ní jako o příběhu, který by chtěl zapomenout. Vzpomíná, že se dostal do squatu, kde si našel další a další přítelkyně, které byly krásné a on byl s lidmi, které má rád. Na otázku, zda nebyl zděšený, když se poprvé ocitl na ulici odpovídá: „*Vůbec ne, ano je to jiné než být doma, ale v té době vše fungovalo jinak. Je těžké to vysvětlit někomu, kdo nebyl nikdy na ulici. Dostal jsem se k lidem, kteří fungovali jako rodina a já byl její součástí. Měli mě rádi, radili mi a já bych pro ně dýchal. Dneska je to všechno jinak.*“

Po roce se seznámil s Helenou a začal opět pracovat. Začal splácet dluhy, koupili si dům v zahrádkářské kolonii. Helena měla půlroční dítě, ke kterému přistupoval jako by bylo jeho vlastní. V té době přestal brát drogy, přestal experimentovat a chtěl začít žít běžný život. Po dvou letech ho však přítelkyně opustila a našla si přítele závislého na návykových látkách. V tu chvíli přišel zlom a Milovník se ocitl v situaci, kdy nevěděl kudy kam. A opět začal brát pervitin.

Po rozchodu s přítelkyní Helenou skončil znovu na ulici, začal žít ve squatu a dodal, že tahle část života byla jak ve zrychleném filmu. Vystřídal spoustu žen a drog. Vzhledem k tomu, že měl neustále příjem financí, o přítelkyně, známé ani drogy neměl nouzi. Po rušných časech se seznámil s Karolínou, se kterou se rozhodl, že by bylo dobré žít bez drog, zamiloval se a společně využívali služby pro lidi bez domova.

Současná situace:

Když klient přijde působí upraveným dojmem, má značkové oblečení, používá drahý parfém a jeho vzhled absolutně nevypovídá o tom, že by měl být klientem pro lidi

bez domova. I přesto, že využívá služeb nízkoprahového denního centra, nikdy tu nespí. Stýká se pouze s lidmi, kteří nejsou „pod jeho úroveň“ a není konfliktní.

S přítelkyní Karolínou, se kterou společně navštěvoval nízkoprahové denní centrum, už není ve styku. Dle jeho slov je to velký problém, protože se před čtrnácti dny dozvěděl, že je těhotná. Tato situace s ním značně „zamávala“ a rozhodl se situaci řešit. Když Karolínu viděl před čtrnácti dny, kdy mu vše oznámila, držela v ruce jehlu a chtěla si píchnout dávku pervitinu. Pohádali se a ona řekla, že ho už nechce nikdy vidět. Přiznává, že ten vztah už nefungoval, protože často brala návykové látky a pak se týden neukázala.

Našel si práci s bydlením, daleko od místa a lidí, kde momentálně žije. V práci byl naprosto upřímný a řekl, že je uživatelem návykových látek. S vedoucím firmy se dohodli, že bude každý týden podroben testu na drogy a že mu zajistí bydlení s prací, aby nemusel dojíždět a setkávat se s lidmi jako nyní.

Milovník zdůrazňuje, že chce přestat brát drogy, jako se mu to podařilo již několikrát a chce dostat dítě výhradně do své péče. Momentálně potřebuje nějaké peníze, aby Karolíně koupil byt, do které by byl rád, kdyby se nastěhovala do doby porodu. Nebojí se o ni, ale o dítě, které již nechce ztratit, jak se mu již jednou podařilo. Dodává, že i když tu jsou někteří lidé srdeční, i přesto, že na to nevypadají, potřebuje si zařídit lepší život, aby mohl být se svým dítětem.

Příčiny a formy bezdomovectví:

Milovník je řazen mezi skryté bezdomovce, neboť jak uvádí Průdková a Novotný „jsou to lidé, kteří se snaží svůj životní styl tajit a problémy skrývají. Dbají o svůj vzhled, často mají dobře padnoucí oděv.“¹¹⁴. Pokud Milovník využívá služeb charitního šatníku, nikdy si nevezme oblečení, které je nepadnoucí, není podle nejnovějších módních trendů. Raději službu odmítne, než aby si odnesl něco, co není dle jeho představ.

Průdková a Novotný konstatují, že se tito lidé na „sociální pracovníky příliš neobracejí“¹¹⁵, a to platí i v případě Milovníka. Služby sice využívá, ale sporadicky. Za poskytnutí jeho příběhu mu byl nabídnut potravinový balíček, který ale následně s úsměvem na tváři odmítl. Velmi často mění místo svého pobytu, místo noclehu nebo i místa squatů.

¹¹⁴ PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 14.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 14.

Což koresponduje s názorem Průdkové a Novotného, kteří komentují, že skrytí bezdomovci „často mění místo svého pobytu, málokdy se zdržují delší dobu na jednom místě.“¹¹⁶

Milovník, i přesto, že má u sebe skoro vždy finanční obnos peněz, je stále řazen mezi bezdomovce, neboť využívá služeb určeným lidem bez domova. Není schopen si sehnat a dlouhodobě udržet bydlení, i přesto, že o tom neustále hovoří. Baláš ve své knize uvádí, že skrytí bezdomovci jsou schopni si vydělat nějaké peníze (ať už legální, či nelegální formou), mají stále finanční prostředky, jsou schopni dočasně využívat nějaké bydlení, ale není v jejich silách si bydlení udržet dlouhodobě.¹¹⁷

Následně byla Milovníkovi položena otázka, proč si myslí, že se ocitl na ulici, jaká byla hlavní příčina. „*Asi v tom byla vždycky láska. Ženský. V současné době to беру tak, jak to je. Život na ulici má svoje stimný stránky, ale já si to užil. Nikdy jsem neměl problémy s financemi jako ostatní lidi. Kdybych se neocitl na ulici, nepoznal bych ženský, co jsem poznal. A že to byly sakra hezký ženský. Rodinu bych z toho nevinil, můžu si za to sám. Já jsem se takhle rozhodl a nelituju toho. Až jednou budu v důchodu, budu moci říct, že jsem si ten život vážně užil.*“

I přesto, že Hradecký a Hradecká konstatují, že příčinou bezdomovectví u mužů jsou v malé míře faktory vztahové a institucionální¹¹⁸, v tomto případě tomu tak opravdu je. Milovník si uvědomuje svoji situaci a jako hlavní příčina se zde jeví faktor vztahový, stejně jako u všech předchozích respondentů i faktor osobní, který je vázán nejen na duševní či tělesné onemocnění, ale také na různé typy závislosti. V tomto případě, i přesto, že Milovník popírá, že by byl závislý, bych osobní faktor zařadila jako jednu z hlavních příčin jeho bezdomovectví.

¹¹⁶ PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, Praha 2008, s. 14.

¹¹⁷ Srov. BALÁŠ, O. a kol., *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovectví*, Brno 2010, s. 23.

¹¹⁸ Srov. HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*, Praha 1996, s. 34-35.

5. Shrnutí

Informace o respondentech byly rozděleny do tří oblastí, a to *osobní a rodinné anamnézy, současné situace, příčin a forem bezdomovectví*. Cílem bakalářské práce bylo poukázat na formy a příčiny bezdomovectví. Základem rozhovoru bylo také zjistit, jakou příčinu jejich složité životní situace, vidí oni sami.

Klienti byli rozděleni podle forem bezdomovectví – zjevné, skryté a potencionální. U **zjevných** bezdomovců byl hlavním kritériem jejich zanedbaný vzhled. U většiny lidí bez domova je naprosto evidentní, že bezdomovci opravdu jsou. Jak bylo zjištěno z rozhovorů, u zjevné formy bezdomovectví není žebrání žádnou výjimkou a vyskytovalo se v častější formě než u ostatních dvou forem bezdomovectví. Zjevné klienti na svůj život rezignovali. Jak uvádí Vágnerová, Marek a Csémy „*odmítají cokoli, co by vyžadovalo vynaložení většího úsilí, a jejich desocializace i osobnostní devastace pokračuje, zejména pokud dlouhodobě užívají alkohol nebo drogy*“.¹¹⁹

Klienti (Pardál, Burdy) strávili na ulici více jak deset let. A jak opět uvádí Vágnerová, Marek a Csémy „*k zafixování bezdomoveckých návyků a stylu života dochází zpravidla po několika letech*“.¹²⁰ V tomto případě hovoříme o dlouhodobém stylu bezdomovectví, kdy tito lidé nejčastěji přespávají venku. V průzkumu z roku 2019 bylo zjištěno, že až 54 % lidí bez domova, kteří jsou na ulici dobu delší než deset let, využívají raději nocleh na veřejném prostranství než služby určené lidem bez domova. Tito lidé jsou zároveň nejchudší kategorií osob bez domova, neboť 27 % z nich utratí průměrně 50 korun denně.¹²¹

U obou výše zmíněných respondentů jsou viditelné všechny formy subjektivních příčin bezdomovectví. A to jak faktory materiální, které souvisí se ztrátou bydlení, tak také faktory vztahové a osobní, které se vážou na nedostatek emocionálního uspokojení v dětském věku. V neposlední řadě jsou tu i faktory institucionální, které v tomto případě znamenají propuštění z výkonu trestu. Následné navrácení se z výkonu trestu může být pro klienty velmi náročné, neboť jsou pak komplikovanější podmínky pro uplatnění na trhu práce.

¹¹⁹ VÁGNEROVÁ, M., MAREK, J., CSÉMY, L., *Bezdomovectví ve středním věku*, Praha 2018, s. 11.

¹²⁰ Tamtéž, s. 11.

¹²¹ NEŠPOROVÁ, O., HOLPUCH, P., *Populace osob bez domova v České republice: osoby přespávající venku, v noclehárnách, v azylových domech a v obecních ubytovnách*, Praha 2020, s. 7.

Otázka, která byla položena na konci rozhovoru Pardálovi, a to proč si myslí, že se ocitl na ulici. Jaká je, dle něj, hlavní příčina, jeho odpověď vedla k dětství, rodině a nedostatku lásky a pozornosti z této strany.

Druhou formou bezdomovectví byla zvolena **potencionální**. Potencionální bezdomovci jsou lidé, kteří mají kde žít, alespoň prozatím, ale o své bydlení mohou kdykoli přijít. Což tvrdí i Hassová - „*tito lidé budí dojem, že mají bydlení, ale ve skutečnosti žijí ve složitých a nepředstavitelně obtížných podmínkách*“.¹²²

U obou respondentek (Róza, Martina), které byly zařazeny mezi potencionální bezdomovkyně, nebylo na první pohled zřejmé, že bezdomovkyněmi opravdu jsou. Služby pro osoby bez domova využívají, nikdy však nevyužívají služeb Azylových domů určených pro ženy. Obě respondentky byly, v době rozhovoru, v pokročilém stádiu těhotenství a měly zajištěné alespoň nějaké „bydlení“, i když velmi nestabilní. Z průzkumu z roku 2019 vyplývá, že muži, kteří jsou označováni za lidi bez domova přespávají na noclehárnách či venku mnohem častěji než ženy – u mužů je to až 82 %.¹²³

Menší rozdíl je mezi respondentkami viditelný v příčinách. U Rózy jsou nejpodstatnějšími objektivní a subjektivní vztahové příčiny, které byly jedním z hlavních důvodů vzniku situace, ve které se momentálně nachází. Objektivní příčina je obvykle znatelná u mladých bezdomovců, kteří jsou propuštěni z ústavní výchovy, neboť jejich návyky, které by si mohli z rodiny přebrat jsou minimální, anebo úplně nulové. I přestože Róza nějaký čas se svojí rodinou žila a mohla si některé návyky osvojit, nebylo však mnoho možností, od koho tyto návyky odkoukat. Další subjektivní příčina je potencionální bezdomovkyně Rózy osobní, která se váže se závislostí na návykových látkách. Hlavní příčinu celé situace vidí sama klientka v nevhodném prostředí v dětství, spojené s velmi silnou vazbou na otce, který ale nebyl stálou součástí jejího života a tímto se mu chtěla přiblížit.

Obdobně, jako u výše zmíněné Rózy, jsou u klientky Martiny viditelné subjektivní příčiny bezdomovectví, a to vztahové a osobní, které se vážou s problémovým dětstvím a užíváním návykových látek. V souvislosti s užíváním návykových látek lze přepokládat, že bude často doprovázeno nelegální činností, či jinými rizikovými

¹²² HASSOVÁ J., *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova*, Olomouc 2005, s. 11.

¹²³ NEŠPOROVÁ, O., HOLPUCH, P., *Populace osob bez domova v České republice: osoby přespávající venku, v noclehárnách, v azylových domech a v obecních ubytovnách*, Praha 2020, s. 16.

aktivitami. Když byla Martině položena otázka, kde vidí hlavní příčinu celé situace, ve které se nachází, neměla pocit, že by její situace byla špatná. Avšak dodala, že má problémy s rodinou (hlavně s matkou) a že kdyby měla jiné rodiče, třeba by celá záležitost s ní dopadla zcela jinak.

V případě, že se ženy bezdomovkyně chtějí dostat zpět z ulice, jejich šance na úspěch jsou mnohonásobně vyšší než u mužů – bezdomovců. Větší úspěšnost tkví ve větší snaze znovu nalezení vhodné pomoci a následnému návratu zpět do života.¹²⁴

Poslední dva respondenti (Nešťastník, Milovník) spadali do formy **skrytých** bezdomovců. Skryté bezdomovce od zjevných, a v některých případech i potencionálních bezdomovců, nerozeznáme. Jsou to lidé, kteří dbají o svůj vzhled, chodí čistě a voňavě oblečení a v davu lidí jsou naprosto k nerozeznání. Skrytí bezdomovci se neodlišují jen vzhledem, ale také jiným způsobem života, než je například u výše zmíněných skrytých bezdomovců. Bydlí na ubytovnách či využívají pomoci známých a příbuzných a běžně i pracují. Popisovaní skrytí bezdomovci se spíše distancují od ostatních, často s lidmi bez domova nechtějí být spojováni.

U Nešťastníka je hlavní subjektivní příčina bezdomovectví spojena s materiálním faktorem, který zde souvisí se ztrátou práce, majetku, financí a následně i ztrátou bydlení. A právě již zmíněná ztráta bydlení byla hlavní příčinou jeho životní situace. Zde i sám klient vidí jako hlavní příčinu svého bezdomovectví ztrátu práce a přiznává svoji chybu.

Oproti tomu u Milovníka, i přestože je řazen mezi skryté bezdomovce a dle jeho vzhledu jej nelze rozeznat od běžných lidí, je hlavní příčina spíše vztahová. Při reakci na položenou otázku sám přiznává, že si za situaci může sám. Chybějící lásku v rodině hledal (a stále hledá) u jiných lidí, především u žen. Je zde znatelný i faktor osobní, který souvisí s užíváním návykových látek a také v menší míře faktor materiální, který je spojen se ztrátou práce a následně i ztrátou vlastního bydlení.

Vzhledem k získaným informacím je příčin, které zavíní ztrátu domova a následné sociální vyloučení, několik. Ve většině případů dochází k propojení těchto příčin a ve většině případů se nejedná pouze o jednu, která by zavinila jejich životní situaci.

¹²⁴ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L., *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních služeb*, Praha 2012, s. 110.

Materiální příčina, která je spojena se ztrátou domova, bývá jedním ze startovních můstek. Neboť lidé, kteří ztrácejí bydlení, si mohou ze začátku peníze půjčovat (od přátel, známých či jiných institucí), později mají problém se splácením a pak už je jen krok k tomu ocitnout se na ulici. Někteří již zadlužení jsou a pobytem na ulici si celou situaci ještě více komplikují, neboť se pak následně uchylují k trestným činnostem, jako jsou například krádeže či nelegální vydělávání peněz.

U pěti respondentů (Pardál, Burdy, Róza, Martina, Milovník) z šesti se vyskytovala příčina osobního faktoru. Vybudování si závislosti není krátkodobý proces a v jeho počátcích si jej člověk nemusí ani uvědomovat. V okamžiku, kdy osoba se stabilními rodinnými vztahy začne s drogami experimentovat, dochází většinou k následné ztrátě této stability. Mezi nejčastější příčiny bezdomovectví sami respondenti uvádějí rozpad rodiny a nelehkou situaci v jejich dětství spojenou s nefunkční rodinou.

Cesta k bezdomovectví často začíná v nefungující rodině. Odborně se tato cesta nazývá startovací pozice s nulovým či záporným základem. V tomto případě se jedná o cestu, která je člověku svým způsobem „předurčená“. Dispozice k bezdomoveckému způsobu života se rapidně zvyšuje, když život jedince začíná v dětském domově, mimo rodinu, či v rodině, která je nefunkční. Často to bývá spojováno se situací, kdy se rodiče nestarají, bilancují na hraně zákona či propadli alkoholu nebo jiným návykovým látkám a život dítěte je jim lhostejný.¹²⁵ U respondentů, vyjma jednoho, který spadá do skrytých bezdomovců (Nešťastník), byly viditelné vztahové faktory, které se staly součástí příčin bezdomovectví. Krom dvou zmíněných respondentů, a to Milovníka a Nešťastníka, všichni ostatní uvedli, že dle jejich názoru je rodina hlavní příčinou vzniku jejich bezdomovectví. Skrytí bezdomovci byli jediní, kteří si byli ochotni připustit, že si za svoji situaci mohou sami a nevinili nikoho jiného.

Příčina bezdomovectví, výše zmíněných osob, je viditelná i na základě běžných povahových vlastností člověka. Jako příklad je možné uvést lenost, chybějící sebereflexe či smíření se se situací. Pomoc těmto lidem je velmi podstatnou záležitostí, avšak ve většině případů je pomoc zaměřená již na „hašení“ kritických situací, které již vypukly než na samotnou prevenci.

¹²⁵ Šance dětem. <https://sancedetem.cz/bezdomovectvi-jevy-ktere-ho-provazeji-predchazeji> [online]. 2021. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/bezdomovectvi-jevy-ktere-ho-provazeji-predchazeji>.

Úkolem sociálního pracovníka je zajistit, jakým vhodným způsobem bude zasahovat do života klienta. V případě nekvalifikované pomoci ze strany pracovníka, může pomoc napáchat tragické následky. Z těchto všech důvodů je důležitý vhodně zvolený přístup sociálního pracovníka, který pomáhá klientům se znovu navrácením se do života.¹²⁶

U zjevných bezdomovců by sociální pracovník, pro efektivnější pomoc, mohl využít kombinaci direktivního přístupu s přístupem orientovaným na úkoly. Direktivní přístup je založen hlavně na vedení klienta s tím, že mu sociální pracovník říká, co má nebo nemá dělat. Skrytí bezdomovci často neví, jak se odrazit, jsou rezignovaní a potřebují pomoc naučit se svoji situaci řešit. A tento přístup je založen hlavně na vedení klienta v jeho situaci. Na druhou stranu je důležité, aby nebyl zvolen pouze direktivní přístup v dlouhodobém horizontu, neboť klient by si mohl zvyknout, že za něj problémy bude řešit pracovník a mohl by ztratit chuť svoji situaci dále řešit sám.

U všech respondentů by sociální pracovník mohl využít přístup orientovaný na úkoly a přístup orientovaný na klienta. Hlavním rysem přístupu orientovaného na úkoly je partnerství, které poukazuje na to, že klient je ten, který je zodpovědný za své problémy a je schopen je i sám řešit. Druhým, a také velmi podstatným rysem tohoto přístupu, je posilování. Posilování klientovy sebedůvěry, sebevědomí, ale také partnerství mezi klientem a sociálním pracovníkem. Problémy klienta, kterých může být mnoho, jsou seřazeny podle priorit s ohledem na situaci klienta.¹²⁷ Partnerství a posílení je chybějící článěk u všech zmíněných respondentů.

Přístup orientovaný na klienta, také známý jako Rogersova terapie, je založen na akceptaci, empatii a autenticitě, které jsou základními články vedoucí ke změně klienta v jeho chování a ústupu problémů. Cílem tohoto přístupu je aktivní spolupráce a komunikace s klientem.¹²⁸ Výběr tohoto přístupu je vhodný opět pro všechny typy respondentů, neboť každý z nich potřebuje vrátit pocit, že ho někdo vnímá, že někam patří a že je někým přijímán.

Základem toho, co by mohlo pomoci všem lidem bez domova, a nejen jim, ale všem osobám, které se potýkají se sociálním vyloučením, je změna pohledu na tuto

¹²⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol., *Základy sociální práce*, Praha 2012, s. 200.

¹²⁷ Srov. Tamtéž, s. 231-235.

¹²⁸ Srov. STEINHÄUSELOVÁ, Dagmar. *Psychologie a psychoterapie*. [online]. Plzeň. Dostupné z: <https://www.psychologie-stein.cz/index.php/druhy-terapii/rogersovska-psychoterapie>.

problematiku ze strany veřejnosti. Zaměřit se na samotnou prevenci než na problém, který již vznikl. Neboť samotná prevence by mohla být schůdnější variantou než řešení problémů, které již dlouhodobě trvají a jsou již na hraně (leckdy za hranou) možnosti jakékoliv pomoci.

6. Závěr

Bakalářská práce byla rozdělena do dvou stěžejních oblastí. První část bakalářské práce se zaměřovala na vysvětlení základních pojmů, které se s bezdomovectvím vážou a jsou pro pochopení této problematiky podstatné. Byly popsány příčiny a formy bezdomovectví, jakožto základní prvky, jejichž pochopení je nezbytné pro vyhodnocení bakalářské práce. V neposlední řadě byl této části práce věnován prostor pro vysvětlení důležitosti zákona *108/2006 sb. o sociálních službách*, sociálnímu pracovníkovi a službám, které jsou určeny lidem bez domova.

Cílem příkladů z praxe bylo představit formy a příčiny bezdomovectví, které mají za následek, že tito lidé žijí bezdomoveckým způsobem života. Tyto příklady byly vytvořeny na základě přímého kontaktu s lidmi bez domova a následného vypracování šesti kazuistik. Kazuistiky se zaměřovaly na různé životní příběhy a byly rozděleny podle forem bezdomovectví. Základem rozhovoru, který byl s respondenty veden, bylo zjistit, v čem vidí hlavní příčinu jejich životní situace i sami klienti.

Uvedené kazuistiky prokázaly, že příčiny bezdomovectví jsou často propojeny a ve většině případů se nejedná pouze o jednu, která by zavinila jejich životní situaci. V tomto ohledu nejčastějšími, vzájemně propojenými příčinami, byly označovány faktory osobní, které jsou spojovány se závislostí klientů na návykových látkách či alkoholu. Dále také faktory materiální, které jsou spojeny se ztrátou domova, a v neposlední řadě vztahové příčiny.

Ve většině případů sami klienti uvedli, že startovacím můstkem jejich životní situace byla nefungující rodina v dětském věku. V případě, že život člověka začíná v nefunkční rodině, mimo rodinu, v zařízeních pro děti a mladistvé či rodiče neplní své rodičovské povinnosti, nestarají se nebo propadli návykovým látkám, dispozice k bezdomoveckému způsobu života se tak následně zvyšuje. V tomto případě všichni zkoumaní respondenti, kromě skrytých bezdomovců, uvedli, že za hlavní příčinu způsobu jejich života může výše zmíněná nefunkční rodinná situace. Skrytí bezdomovci byli jediná, kteří nesvalovali vinu na nefunkční rodinné zázemí, ale byli ochotni si připustit chybu u sebe a ve svém špatném rozhodnutí.

Pomoc těmto lidem je velmi podstatnou záležitostí, avšak ve většině případů je pomoc zaměřená již na „hašení“ kritických situací, které vypukly než na samotnou prevenci. Snahou by tedy mělo být eliminovat tento fenomén již v samotném zárodku.

Občas panuje názor, že „stačí přece chtít“ a problém se „jednoduše“ vyřeší, stačí si najít ubytovnu, pak následně práci a vše se spraví. Existuje však několik studií, které poukazují na to, že „cesta zpět“ nebývá vždy tak jednoduchá, jak se může zdát. Dosáhnutí těchto cílů bývá spojeno s mnoha překážkami a zvládnutí všech těchto strastí individuálně není jednoduché. V tomto případě hraje důležitou roli sociální pracovník. Jeho úkolem je zajistit vhodnou pomoc, která zasáhne do klientova života a ovlivní jej. Nekvalifikovaná pomoc, s čímž samozřejmě souvisí nedodržení zákona *108/2006 Sb. o sociálních službách*, může mít fatální následky. Z tohoto důvodu je velmi důležitý vhodně zvolený přístup, který pomůže klientovi se zvládnutím jeho životní situace.

Sepsání této bakalářské práce pro mne bylo velmi přínosné, a to nejen díky četbě odborné literatury, ale také díky rozšíření si znalostí v oblasti bezdomovectví, které se propojovalo s praxí. V neposlední řadě jsem si uvědomila, že nelze svalovat vinu pouze na osoby, které se ocitnou bez domova, ale že těchto příčin může být celá řada.

7. Seznam použitých zdrojů

Bibliografie

- 1) ARNOLDOVÁ, Anna. *Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5147-4.
- 2) BALÁŠ, Ondřej. *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství*. Brno: Centrum sociálních služeb, 2010. ISBN 978-80-254-9015-0.
- 3) FLEISCHMANN, Otakar, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce: základní metody a aplikace*. Vydání třetí. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2006. ISBN 80-704-4769-9.
- 4) GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3379-1.
- 5) HAASOVÁ, Jana. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova: sedm skutečných příběhů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. Základy sociologie. ISBN 80-244-1238-1.
- 6) HORÁKOVÁ, Mi. *Současné podoby bezdomovectví*. Praha, 1996. ISBN 80-238-0948-2.
- 7) HRADECKÝ, Ilja. *Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovectví*. Praha: FEANTSA, 2003. ISBN 80-864-5105-4.
- 8) HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství-extremní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902-2920-4.
- 9) JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.
- 10) JANOUŠKOVÁ, Klára. *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. Ostrava: Pitstopmedia, 2007. ISBN 978-80-7368-229-3.
- 11) KOPŘIVA, Karel a Adéla WEBROVÁ. *Lidský vztah jako součást profese: [psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese]*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006. Pedagogika (Grada). ISBN 80-736-7181-6.

- 12) KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. *Vzpouřa deprivantů: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha: Makropulos, 1996. *Základy sociologie*. ISBN 80-901-7768-9.
- 13) KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. *Základy sociologie*. ISBN 978-80-7041-896-3.
- 14) MAHROVÁ, Gabriela a Martina VENGLÁŘOVÁ. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2138-5.
- 15) MÁTEL, Andrej. *Teorie sociální práce I: sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. Praha: Grada Publishing, 2019. ISBN 978-80-271-2220-2.
- 16) MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0
- 17) MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9.
- 18) MATOUŠEK, Oldřich, Jakub MAREK a Ladislav CSÉMY. *Metody a řízení sociální práce: příčiny, souvislosti a perspektivy*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8548-2.
- 19) MATOUŠEK, Oldřich a Martina VENGLÁŘOVÁ. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-80-262-.
- 20) MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ a Pavla KODYMOVÁ. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
- 21) MATOUŠEK, O., ŠUSTOVÁ, J., *Vývoj sociální práce jako oboru v západním světě*. In MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8473-7.
- 22) MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

- 23) MAREK, Jakub. *Bezdomovectví*. Portál. Praha, 2012. ISBN 978-80-246-4054-9.
- 24) MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. *Základy sociologie*. ISBN 80-858-5061-3.
- 25) MICKERTSOVÁ, Zita a Adéla WEBROVÁ. *Teorie a metody sociální práce 1: studijní opora pro kombinovanou formu studia*. Ostrava: Obchodní akademie a Vyšší odborná škola sociální Ostrava-Mariánské Hory, 2011. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-87540-37-4.
- 26) NEŠPOROVÁ, Olga a Petr HOLPUCH. *Populace osob bez domova v České republice: osoby přespávající venku, v noclehárnách, v azylových domech a v obecních ubytovnách*. Praha: VÚPSV, 2020. ISBN 978-80-7416-388-3.
- 27) OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském*. 2. mírně upravená verze. Praha, 2000. ISBN 80-238-9101-4.
- 28) PATOČKA, Jan. *Přirozený svět jako filosofický problém*. Praha, 1992. ISBN 80-202-0365-6.
- 29) PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha: Triton, 2008. *Základy sociologie*. ISBN 978-80-7387-100-0.
- 30) SOCHŮREK, Jan a Přemysl NOVOTNÝ. *Úvod do sociální patologie: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009. *Základy sociologie*. ISBN 978-80-7372-448-1.
- 31) ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie: Institut pro Kriminologii a sociální prevenci*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7338-069-4.
- 32) TOMEŠ, Igor a Martina VENGLÁŘOVÁ. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2010. *Sestra (Grada)*. ISBN 978-80-7367-680-3.
- 33) VÁGNEROVÁ, Marie, Jakub MAREK a Ladislav CSÉMY. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*. Vydání třetí. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4054-9.
- 34) VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako*

alternativní existence mladých lidí: základní metody a aplikace. Vydání třetí. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

- 35) VACÍNOVÁ, Tereza. Problematika bezdomovectví: Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce. Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-7044-769-9.
- 36) VÁGNEROVÁ, Marie a Jolana HRONCOVÁ. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci.* Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. Základy sociologie. ISBN 80-717-8802-3.

Časopisecké zdroje

- 1) BARTÁK, Miroslav. Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.: Bezdomovectví v zrcadle veřejné politiky. Kostelec nad Černými lesy, 2004. ISSN 1213-8096.
- 2) ELICHOVÁ, M., Pěstování orchidejí a praxe charitativních organizací: Teologická reflexe charity a praxe pomáhající organizace. *Caritas et Veritas*, 2011. ISSN 1805-0948.
- 3) ZATLOUKAL, L., 2006. Sociální práce. *Bezdomovci a poskytovatelé sociálních služeb v moderní společnosti.* ročník 4. České Budějovice: Asociace vzdělavatelů v sociální práci. ISSN 1213-6204.

Internetové zdroje

- 1) D'SOUZA, Melba Sheila, Joyce O'MAHONY a Alfred ACHOBA. Exploring Foot Care Conditions for People Experiencing Homelessness: A Community Participatory Approach. *Journal of Primary Care & Community Health* [online]. 2022, 13, [cit. 2022-01-08]. ISSN 2150-1319. Dostupné z: doi:10.1177/21501319211065247
- 2) FEANTSA. <https://sad-cr.cz/feantsa/> [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné z: <https://sad-cr.cz/feantsa/>
- 3) GRAMMATIKOPOULOU, Maria G., Konstantinos GKIOURAS, Aleks PEPA, Angeliki PERSYNAKI, Eleftheria TAOUSANI, Maria MILAPIDOU, Emmanouil SMYRNAKIS a Dimitrios G. GOULIS. Health status of women affected by homelessness: A cluster of in concreto human rights violations and a time for action. *Maturitas* [online]. 2021, 154, 31-45 [cit. 2022-02-09]. ISSN

03785122. Dostupné z: doi:10.1016/j.maturitas.2021.09.007

- 4) JENNINGS, Wesley G, ed. The Encyclopedia of Crime and Punishment [online]. Hoboken, NJ, USA: John Wiley, 2015 [cit. 2022-02-09]. ISBN 9781118519639. Dostupné z: doi:10.1002/9781118519639
- 5) *Mpsv.cz: Zákon 108/2006* [online]. Praha, 2006 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_108_2006
- 6) STEINHÄUSELOVÁ, Dagmar. Psychologie, psychoterapie. <https://www.psychologiestein.cz/index.php/druhyterapii/rogersovska-psychoterapie> [online]. Plzeň [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <https://www.psychologiestein.cz/index.php/druhy-terapii/rogersovska-psychoterapie>
- 7) SCHRECK, Christopher J., Michael J. LEIBER, Holly Ventura MILLER a Kelly WELCH, ed. The Encyclopedia of Juvenile Delinquency and Justice [online]. Wiley, 2017 [cit. 2022-02-09]. ISBN 9781118520321. Dostupné z: doi:10.1002/9781118524275
- 8) Šance dětem. <https://sancedetem.cz/bezdomovectvi-jevy-ktere-ho-provazeji-predchazeji> [online]. 2021 [cit. 2022-02-15]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/bezdomovectvi-jevy-ktere-ho-provazeji-predchazeji>
- 9) Zákon č. 108/2006. *Zákony pro lidi* [online]. Praha [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006108?text=soci%C3%A1ln%C3%AD%20pracovn%C3%ADk>

Abstrakt

Klíčová slova: bezdomovec, osoba bez domova, příčiny a formy bezdomovectví, organizace pro lidi bez domova.

Bakalářská práce se zabývá problematikou bezdomovectví v sociální sféře, jejímž cílem je poukázat na formy a příčiny bezdomovectví u lidí, kteří využívají služby určené osobám bez domova. Dále obsahuje kapitoly, které se vážou na vysvětlení základních pojmů, jež jsou pro pochopení této problematiky podstatné. Druhá část mé práce je obohacena o lidské příběhy vypracované na základě kazuistik. V závěru práce lze vidět zjištěné poznatky, rozšířené o subjektivní pohled klientů, kde vidí hlavní příčinu bezdomovectví oni sami.

Abstract

Key words: homeless person, person without home, causes and forms of homelessness, organizations for homeless people.

The bachelor thesis deals with the issue of homelessness in the social sphere, aiming to highlight the forms and causes of homelessness among people who use services intended for homeless people. It also contains chapters that relate to the explanation of basic concepts that are essential for understanding of this issue. The second part of this bachelor thesis is enriched with human stories based on case studies. At the end of the work, the findings are visible, extended by the subjective view of clients, where they see the main cause of their homelessness.